

The Flicker-Prone Nature of Frankfurt-Style Counterexamples: A Critique of Eleonore Stump's Critique of the Flicker of Freedom Strategy

Mohammadamin Khodamoradi,¹ Abdolrasoul Kashfi ²

Article info	Abstract
<p>DOI: 10.30470/ER.2025.2048265.1384</p> <p>Original Article</p> <p>Submission History</p> <p>Received: 15/03/2025 Revised: 03/06/2025 Accepted: 09/06/2025 Published: 06/09/2025</p> <p>Author's Contributions</p> <p>Mohammadamin Khodamoradi: Collecting data, Study concept and design, analysis and interpretation of data, drafting of the manuscript, critical revision, reading and confirming the last version of manuscript.</p> <p>Abdolrasoul Kashfi: critical revision of the manuscript for important intellectual content, reading and confirming the last version of manuscript.</p> <p>Conflict of Interests The authors declare no conflict of interest.</p> <p>Funding/Support This research has not received any financial support.</p> <p>Extraction The article is extracted from master thesis in the University of Tehran with the title of: "Necessity or Non-necessity of the "Principle of Alternative Possibilities" in the Analysis of the Divine and Human Will, with Emphasis on the Perspective of Harry Frankfurt," student: Mohammad Amin Khodamoradi, Supervisor: Abdolrasoul Kashfi, Advisor: Amir Abbas Alizamani.</p>	<p>According to the principle of alternative possibilities, an agent is morally responsible for performing an action only if they could have avoided performing that action. The purpose of Frankfurt-style counterexamples is to demonstrate the falsity of this principle. Proponents of these counterexamples argue that scenarios can be constructed in which, despite the agent being unable to avoid a particular action, our strong intuition is that the agent is still morally responsible for that action. One of the most important responses from defenders of the principle of alternative possibilities, aimed at challenging the effectiveness of Frankfurt-style counterexamples, is the flicker of freedom strategy. Advocates of the flicker of freedom strategy believe that, in Frankfurt scenarios, a flicker of alternative possibilities is still open to the agent, and this prevents these scenarios from being genuine counterexamples to the principle of alternative possibilities. Eleonore Stump, a supporter of Frankfurt-style counterexamples, holds that it is possible to design a counterexample in which not even this flicker is available to the agent, and yet, despite having no alternative possibilities, the agent is still morally responsible for their action. This paper seeks to demonstrate the incoherence of Stump's Frankfurt scenario and argues in favor of the flicker-prone nature of Frankfurt-style cases. The main finding of this research indicates that the presence of a flicker arises from the very nature of Frankfurt counterexamples. As a result, Frankfurt-style cases, by their very nature, always leave a flicker of freedom for the agent and, therefore, do not constitute a threat to the truth of the principle of alternative possibilities.</p> <p>Keywords: Eleonore Stump, Flicker of Freedom Strategy, Frankfurt-Style Counterexamples, Moral Responsibility, Principle of Alternative Possibilities.</p>

1. **Corresponding author**, MA Student, Department of Philosophy of Religion, University of Tehran, Tehran, Iran.

Amin.Khodamoradi@ut.ac.ir

2. Professor of the Philosophy of Religion Department, Faculty of Theology and Islamic Studies, University of Tehran, Tehran, Iran.

Akashfi@ut.ac.ir

Introduction

The supporters of the principle of alternative possibilities have proposed the *flicker of freedom strategy* as their main effort in countering the effectiveness of Frankfurt-style counterexamples. While advocates of the strategy concede that the agent depicted in Frankfurt-style cases not only is morally responsible but also lacks the ability to do otherwise; they argue that what becomes unavoidable for the agent in these scenarios is not the same as what the agent is morally responsible for. Rather, what the agent is morally responsible for remains avoidable for the agent (van Inwagen, 1983, pp. 166-180; Naylor, 1984, pp. 249-258; Capes & Swenson, 2017, pp. 967-968).

In her rejection of the flicker of freedom objection, Eleonore Stump, a defender of Frankfurt-style counterexamples, maintains that it is possible to design a scenario in which there is no flicker of freedom at all. In such a case, we are not dealing with two distinct actions—one for which the agent is morally responsible and which is avoidable, and another which is unavoidable and for which the agent is not morally responsible—but rather with a single action: one for which the agent is morally responsible and yet is, at the same time, unavoidable for the agent (Stump, 1999, pp. 316-317). The aim of this paper is to explain Stump's critique of the flicker of freedom strategy and to descriptively and analytically evaluate its effectiveness. The study hypothesizes that Frankfurt-style counterexamples, by their very nature, always preserve a flicker of freedom for the agent, and this inherent feature of "flicker-proneness" in Frankfurt scenarios prevents them from genuinely serving as counterexamples to the principle of alternative possibilities.

The Principle of Alternative Possibilities, Frankfurt-Style Counterexamples, and the Flicker of Freedom Strategy

According to the principle of alternative possibilities (PAP), Agent A is morally responsible for performing Action X only if Agent A could have avoided performing Action X. Frankfurt-style counterexamples are scenarios specifically designed to challenge the necessity of "avoidability" for moral responsibility. In these scenarios, an agent is depicted the one who, firstly, is morally responsible for performing Action X, and, secondly, who cannot avoid performing Action X. Advocates of the flicker of freedom strategy argue that considering such scenarios as genuine counterexamples to the principle of alternative possibilities is due to a certain oversight. To illustrate this point, proponents of the strategy distinguish between two kinds of acting: "doing an act on one's own" and "doing an act as a result of the intervention of the counterfactual intervener" (Robinson, 2012, pp. 181-182; Capes & Swenson, 2017, p. 968). In fact, we must differentiate between two events: "the performance of Action X *simpliciter*" and "the performance of action x *on the agent's own unassisted agency*."

In the Frankfurt scenarios, what is unavoidable—what the agent cannot prevent from occurring—is "the performance of X *simpliciter*"; that is, if we focus solely on the occurrence of x *as such*. The agent,

however, is not morally responsible for the occurrence of X as such, since it was not within their power to prevent. What the agent is morally responsible for is “the performance of X on their own unassisted agency,” and this is something the agent could have avoided (van Inwagen, 1983, pp. 166-180).

No Flicker Available!

Stump’s Frankfurt scenario, designed to counter the flicker of freedom strategy, is as follows: a presidential election between two candidates, A and B, will be held on Monday. The election rules stipulate that each citizen has a specific time slot—lasting one minute—for electronic voting, and after that minute passes, the citizen can no longer participate in the voting. One month before the election, David visits a neurosurgeon—who is also an expert neurologist—for treatment and removal of a brain tumor. This surgeon is a staunch supporter of candidate A and will stop at nothing, even immoral actions, to ensure A’s victory. He knows that David is an active political agent and will certainly participate in Monday’s election. Accordingly, during the removal of the brain tumor, and without David’s knowledge, the surgeon implants a chip in David’s brain. This chip can display all of David’s brain activities—including neural firings—on the villainous surgeon’s advanced computer. Suppose that “David’s decision to vote for candidate A on his own” is correlated with “the firing of the neural sequence $R \rightarrow S \rightarrow T$.” The villainous surgeon wants David to decide to vote for candidate A, but not only does he want David to decide to vote for A, he also wants that decision genuinely originate from David’s own intellect and will. Therefore, he reasons as follows: if at 16:47, neuron R is activated, this indicates that David will (on his own intellect and will) decide to vote for candidate A, and thus, I will not intervene in David’s brain events through the chip. But if neuron X is activated, this means that David is about to decide to vote for candidate B. In that case, I will activate the chip. The chip, by blocking the $X \rightarrow Y, Z$ sequence (so that Y and Z will not follow X) and instead generating the “ $R \rightarrow S \rightarrow T$ neural firing sequence,” will not only ensure that David decides to vote for candidate A, but also that this decision arises from David himself (i.e., grounded in his own reason and will—based on his own reasons). With this arrangement, the time for voting arrives, and with the activation of neuron R, David—in the actual world—decides, on the basis of his own reasoning and will, to vote for candidate A, and so the chip remains inactive (Stump, 1999, pp. 316-317). Stump’s Frankfurt scenario is designed so that the proponent of the Flicker of freedom strategy cannot appeal to the distinction between “David’s decision to vote for candidate A on his own” and “David’s decision to vote for candidate A simpliciter.” In this scenario, David cannot avoid making “the decision to vote for candidate A on his own,” because in the counterfactual world, David performs that very same action—namely, making “the decision to vote for candidate A on his own.”

The Internal Incoherence of Stump’s Frankfurt Scenario

It seems that the production of “David’s decision to vote for candidate A on his own” by the counterfactual

intervener is impossible, and as a result, Stump's Frankfurt scenario lacks internal coherence. The property of "being originated in the agent himself" is an essential feature of "David's decision to vote for candidate A on his own," and, thus, there is no possible world in which this action of David occurs without being originated from David. Therefore, if this action were to occur in the counterfactual world, it must also be originated from David, which means that the qualifier "being self-originated" should be included in the description of the act. However, Stump maintains that her Frankfurt scenario is internally coherent. To answer the objection regarding the impossibility of the counterfactual intervener creating "David's decision to vote for candidate A on his own," she argues that we should describe this single action in each world in a way appropriate to that world. That is, the qualifier "being self-originated" should be omitted from the description of the act in the counterfactual world. Nevertheless, it appears that Stump's response to the objection of incoherence is mistaken, as it stems from a failure to distinguish between essential and accidental properties of the act. If the essential properties of the object in the differing descriptions of that object are not the same, then the non-identity in descriptions leads to non-identity in referents. If the difference in descriptions arises from a difference in the essential properties of the object, then this non-identity extends to the domain of the referents as well.

The Flicker-Prone Nature of Frankfurt-Style Counterexamples

The appearance of flickers in Frankfurt scenarios is not accidental. This flicker-proneness stems from the very nature of these apparent counterexamples. The existence of both an actual world and a counterfactual world is an essential feature of the Frankfurt scenarios. In all these scenarios, there is a moment at which the actual world diverges from the counterfactual world. To be more precise, there is a moment at which one of these two worlds is actualized. The key point is that what actualizes each of these worlds is precisely what the agent is both morally responsible for and could have avoided.

Conclusion

The flicker of freedom strategy seeks to identify a open alternative to the Frankfurt scenarios in order to defend the principle of alternative possibilities. According to this strategy, Frankfurt proponents are correct to claim that the agent is morally responsible and that *some* act is unavoidable for the agent, but Their error consists in conflating what the agent is morally responsible for with what is unavoidable for them. Eleonore Stump, a proponent of Frankfurt-style counterexamples, believes that one can construct a scenario in which the agent is morally responsible precisely for an act that has become unavoidable for them, thereby closing the door to the Flicker of freedom strategy. This study has shown that Stump's scenario lacks coherence. It also attempted to provide a better Frankfurt scenario to counter the flicker of freedom strategy that would avoid the problem of incoherence. Nevertheless, it became clear that a flicker of freedom remains accessible even in this latter scenario. This flicker-

proneness in Frankfurt-style counterexamples is not a coincidence but emerges from the essential characteristics of these examples. In every Frankfurt example, it is the agent who settles which world becomes actual, and both options (actualizing this world or that one) remain available to the agent. Therefore, it should be said that the very nature of Frankfurt scenarios prevents them from successfully refuting the principle of alternative possibilities.

References

- Alavi, Fakhr-ol-Sadat. (2019). "Does Free Will Mean Having Alternative Possibilities?". *Metaphysics*, 11(28), 13-34. doi: 10.22108/mp.2019.112577.1122. [In Persian]
- Alvarez, Maria. (2009). "Actions, Thought-Experiments and the 'Principle of Alternate Possibilities'". *Australasian Journal of Philosophy*, 87(1): 61-81. <https://doi.org/10.1080/00048400802215505>. [In Persian]
- Baghdadi, Sara; Akrami, Seyyed Amir. (2021). "The Problem of Suffering, and Closeness to God Evaluation and Critique". *Jostarba-ye Falsafe-ye Din*, 9(2), 121-141. doi: <http://dx.doi.org/10.22034/rs.2021.36459.1431>. [In Persian]
- Capes, Justin A., & Swenson, Philip. (2017). "Frankfurt Cases: the Fine-Grained Response Revisited". *Philosophical Studies*, 174(4): 967-981. <https://doi.org/10.1007/s11098-016-0726-z>
- Capes, Justin A. (2023a). "Unavoidable actions". *Philosophical Explorations*, 27(1): 57-73. <https://doi.org/10.1080/13869795.2023.2232800>
- Capes, Justin A. (2023b). *Moral Responsibility and the Flicker of Freedom*. New York: Oxford University Press.
- Danesh, Javad. (2021). "Dilemma Defense and the Frankfurt's Solutions to it". *New Intellectual Research*, 6(11): 131-153. doi: 10.22081/nir.2021.60476.1282. [In Persian]
- Danesh, Javad; Koochi, Tavakkol. (2021). "The Flicker of Freedom in Defense of the Principle of Alternative Possibilities". *Philosophy of Religion Research*, 19(2): 161-175. doi: 10.30497/pr.2022.241167.1688. [In Persian]
- Fakhar Noughani, Vahideh; Rastin Toroghi, Amir. (2024). "Stump and Hoffman on the Efficacy of Petitionary Prayer: A Comparative Review". *Journal of Philosophical Theological Research*. doi: 10.22091/jptr.2024.10566.3035. [In Persian]
- Fischer, John Martin. (1994). *The Metaphysics of Free Will*. New York: Oxford University Press.
- Fischer, John Martin. (2006). *My Way: Essays on Moral Responsibility*. New York: Oxford University Press.
- Fischer, John Martin. (2013). "The deterministic horn of the dilemma defense: a reply to Widerker and Goetz". *Analysis*. 73(3), 489-496. <https://doi.org/10.1093/analysis/ant036>
- Fischer, John Martin. (2021). "The Frankfurt-style cases: extinguishing the flickers of freedom". *Inquiry*, 65(9), 1185-1209. <https://doi.org/10.1080/0020174X.2021.1904640>
- Frankfurt, Harry Gordon. (1969). "Alternate possibilities and moral responsibility". *The Journal of Philosophy*, 66(23), 829-839. <https://doi.org/10.2307/2023833>
- Haji, Ishtiyaque. (2009). *Incompatibilism's Allure: Principal Arguments for Incompatibilism*. Toronto: Broadview Press.
- Hunt, David P. (2005). "Moral responsibility and buffered alternatives". *Midwest Studies in Philosophy*, 29(1), 126-145. <https://doi.org/10.1111/j.1475-4975.2005.00109.x>
- Jarahi, Om Hani; Kashfi, Abdolrasoul. (2016). "Ta'sir-e Do'a bar Jahān-e Qānunmand az Didgāh-e Ustad Motahari va Eleonore Stump". *Philosophy of Religion Research*, 14(1): 47-68. doi: 10.30497/pr.2016.1845
- Kane, Robert. (2024). *The Complex Tapestry of Free Will: A Philosophical Odyssey*. New York: Oxford University Press.

- McKenna, Michael and Derk Pereboom. (2016). *Free Will: A Contemporary Introduction*. New York: Routledge.
- McKenna, Michael & Coates, D. Justin. "Compatibilism," *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Summer 2024 Edition), Edward N. Zalta & Uri Nodelman (eds.).
<https://plato.stanford.edu/archives/sum2024/entries/compatibilism/>
- Mele, Alfred. (2022). *Free Will: An Opinionated Guide*. New York: Oxford University Press.
- Naylor, Margery Bedford. (1984). "Frankfurt on the principle of alternate possibilities". *Philosophical Studies*, 46(2), 249–258. <https://doi.org/10.1007/BF00373108>
- Robinson, Michael. (2012). "Modified Frankfurt-type counterexamples and flickers of freedom". *Philosophical Studies*, 157(2), 177–194. <https://doi.org/10.1007/s11098-010-9631-z>
- Robinson, Michael. (2019). "Robust flickers of freedom". *Social Philosophy and Policy*, 36(1), 211–233. <https://doi.org/10.1017/S0265052519000244>
- Robinson, Michael. (2024). "Self-inflicted Frankfurt-style cases and flickers of freedom". *The Journal of Ethics*, 28(3), 553–575. <https://doi.org/10.1007/s10892-023-09464-3>
- Speak, Daniel. (2002). "Fanning the Flickers of Freedom". *American Philosophical Quarterly*, 39(1): 91–105.
- Stump, Eleonore. (1999). "Alternative possibilities and moral responsibility: the flicker of freedom". *The Journal of Ethics*, 3(4): 299–324. <https://doi.org/10.1023/A:1009871602552>
- Stump, Eleonore. (2001). "Augustine and free will". In Eleonore Stump & Norman Kretzmann (Eds.), *The Cambridge Companion to Augustine*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Timpe, Kevin. (2006). "A Critique of Frankfurt-Libertarianism." *Philosophia*, 34, 189–202. <https://doi.org/10.1007/s11406-006-9012-1>
- Van Inwagen, Peter. (1983). *An Essay on Free Will*. New York: Oxford University Press.
- Van Inwagen, Peter. (1999). "Moral responsibility, determinism, and the ability to do otherwise". *The Journal of Ethics*, 3(4), 341–350. <https://doi.org/10.1023/A:1009832417573>
- Vihvelin, Kadri. "Arguments for Incompatibilism," *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2022 Edition), Edward N. Zalta & Uri Nodelman (eds.).
<https://plato.stanford.edu/archives/fall2022/entries/incompatibilism-arguments/>

تأملات اخلاقی

دوره ششم، شماره دوم (پیاپی ۲۲)، تابستان ۱۴۰۴، صفحات ۶۱-۸۹

شاپا الکترونیکی: ۱۱۵۹-۲۷۱۷ / شاپا چاپی: ۴۸۱۰-۲۶۷۶

<https://jer.znu.ac.ir>

تأملات اخلاقی

نشریه علمی دانشکده زنجبار

سرشت روزنه خیز مثال‌های نقض فرانکفورتی: نقد نقد الینور استامپ بر راهبرد روزنه آزادی

محمدامین خدامرادی^۱، عبدالرسول کشفی^۲

چکیده	اطلاعات مقاله
<p>مسئله اساسی این پژوهش، تبیین نقد الینور استامپ بر راهبرد روزنه آزادی و بررسی انتقادی دیدگاه وی به روش توصیفی-تحلیلی است. بر اساس اصل امکان‌های بدیل، کنشگر تنها زمانی در قبال یک کنش مسؤولیت اخلاقی دارد که بتواند از انجام آن کنش اجتناب کند. هدف از مثال‌های نقض فرانکفورتی، نشان دادن کذب این اصل است. حامیان این مثال‌ها معتقدند که می‌توان سناریوهایی را طراحی کرد که در آنها به‌رغم اینکه کنشگر نمی‌تواند از انجام کنش به‌خصوصی اجتناب کند، اما شهود قوی ما او را در قبال انجام آن کنش به‌لحاظ اخلاقی مسؤل می‌داند. یکی از مهم‌ترین واکنش‌های مدافعان اصل امکان‌های بدیل در راستای به‌چالش کشیدن کارآمدی مثال‌های نقض فرانکفورتی، راهبرد روزنه آزادی است. طبق این راهبرد، کنشگر ترسیم شده در مثال‌های نقض فرانکفورتی، همچنان دارای نوع به‌خصوصی از توانایی اجتناب کردن است و چنین نیست که تمام گزینه‌های بدیل به روی او مسدود باشند. الینور استامپ، یکی از حامیان مثال‌های نقض فرانکفورتی، معتقد است که می‌توان مثال نقضی طراحی کرد که در آن همین توانایی اجتناب کردن ویژه نیز برای کنشگر فراهم نباشد و با وجود اینکه کنشگر هیچ امکان بدیلی ندارد، همچنان به‌لحاظ اخلاقی در قبال کنش خویش مسؤل است. در این پژوهش سعی می‌شود عدم انسجام مثال استامپ نشان داده شود. یافته اصلی این پژوهش این است که روزنه‌خیزی، ناشی از ویژگی ذاتی مثال‌های نقض فرانکفورتی است. در نتیجه باید گفت که مثال‌های فرانکفورتی، بنابر سرشتشان، روزنه‌ای از آزادی را برای کنشگر باقی می‌گذارند و بدین دلیل تهدیدی علیه اصل امکان‌های بدیل به‌شمار نمی‌روند.</p> <p>واژه‌های کلیدی: اصل امکان‌های بدیل، الینور استامپ، روزنه آزادی، کنش‌ورزی از جانب خود، مثال‌های نقض فرانکفورتی، مسؤولیت اخلاقی.</p>	<p>DOI: 10.30470/ER.2025.2048265.1384</p> <p>مقاله پژوهشی</p> <p>تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۱/۲۶ تاریخ اصلاح: ۱۴۰۴/۰۳/۱۳ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۳/۱۹ تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۶/۱۵</p> <p>نقش نویسندگان</p> <p>محمدامین خدامرادی: نویسنده مسؤل، ایده‌پرداز اصلی، جمع‌آوری داده، نگارش اولیه و نهایی مقاله، تحلیل و نقادی، انجام اصلاحات، مسؤل مکاتبات با نشریه، خوانش و تأیید نهایی مقاله.</p> <p>عبدالرسول کشفی: انجام اصلاحات، تحلیل و نقادی، ذکر پیشنهادات و نکات اصلاحی، خوانش و تأیید نهایی.</p> <p>حمایت مالی و تعارض منافع</p> <p>مقاله حامی مالی و تعارض منافع ندارد.</p> <p>استخراج</p> <p>این مقاله متخذ از پایان‌نامه کارشناسی ارشد با عنوان: «ضرورت یا عدم ضرورت اصل امکان‌های بدیل در تحلیل اراده الهی و انسانی با تأکید بر دیدگاه هری فرانکفورت»، دانشجو: محمدامین خدامرادی، استاد راهنما: عبدالرسول کشفی، استاد مشاور: دکتر امیرعباس علیزمانی در دانشگاه تهران است.</p>

۱. نویسنده مسؤل، دانشجوی کارشناسی ارشد فلسفه دین، دانشکده الهیات و معارف اسلامی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

Amin.Khodamoradi@ut.ac.ir

۲. استاد گروه فلسفه دین، دانشکده الهیات و معارف اسلامی، دانشگاه تهران، تهران، ایران. Akashfi@ut.ac.ir

۱. مقدمه

بحث از مسؤلیت اخلاقی^۱ و سازگاری یا ناسازگاری آن با تعیین‌گرایی^۲ از دیرباز توجه اندیشمندان را به خود جلب کرده است و امروزه نیز یکی از مباحث مهم در گفتمان فلسفه تحلیلی معاصر به شمار می‌آید (van Inwagen, 1999, pp. 341–350; Fischer, 2006, pp. 5–17). ناسازگارگری^۳ دیدگاهی است که مسؤلیت اخلاقی و تعیین‌گرایی را با یکدیگر ناسازگار می‌داند و معتقد است که متعین بودن کنش‌های کنشگر، شرط کافی برای سلب مسؤلیت اخلاقی از کنشگر در قبال آن کنش‌ها است. یکی از مهم‌ترین دلایل مؤید ناسازگارگری^۴ بدین شرح است:

(۱) گشودگی امکان‌های بدیل^۵ شرط لازم برای مسؤلیت اخلاقی است.

(۲) تعیین‌گرایی شرط کافی برای عدم گشودگی امکان‌های بدیل است.

نتیجه) تعیین‌گرایی شرط کافی برای سلب مسؤلیت اخلاقی است.^۶

استدلال ناسازگارگرانه کلاسیک مبتنی بر فهم خاصی از سرشت مسؤلیت اخلاقی است که در مقدمه (۱) خود را نشان می‌دهد. طبق این فهم از مسؤلیت اخلاقی که آن را با نام اصل امکان‌های بدیل^۷ بیان می‌کنند، «کنشگر الف در قبال کنش x به لحاظ اخلاقی مسئول است، تنها اگر کنشگر الف می‌توانست به گونه‌ای دیگر عمل کند» (Frankfurt, 1969, p. 29).

1. moral responsibility

2. determinism

برای فهم دقیق تعیین‌گرایی، به این توضیح توجه کنید: جهان ممکن w، لحظه t1، رویدادهای e1، گزاره p1، لحظه t2، رویدادهای e2، گزاره p2 و L را در نظر بگیرید. t1 و t2 دو لحظه در جهان w هستند (t1 مقدم بر t2 است) و e1 و e2 به ترتیب عبارتند از تمام رویدادهایی که در t1 و t2 رخ داده‌اند. p1 گزاره‌ای است که از وقوع e1 در t1 و p2 گزاره‌ای است که از وقوع e2 در t2 حکایت می‌کند (واضح است که p1 و p2 خودشان مرکب از تعداد بسیاری گزاره‌اند، چرا که e1 و e2 مجموع رویدادهای جهان در دو لحظه t1 و t2 هستند). L نیز عبارت است از گزاره‌های حاکی از قوانین طبیعت (Laws of nature) حاکم بر جهان. حال اگر جهان w جهانی متعین باشد، آنگاه «p1 & L» مستلزم «p2» است. رابطه استلزام (entailment) بدین معنی است که ناممکن است «p1 & L» صادق، اما «p2» کاذب باشد. به دیگر سخن، تنها یک آینده (p2) است که به لحاظ متافیزیکی با گذشته جهان (p1 & L) سازگار است و این یعنی، با توجه به وقوع «e1» و برقراری L، احتمال وقوع «e2» برابر با یک و احتمال وقوع «e2» برابر با صفر است.

3. incompatibilism

۴. برای اطلاع دقیق از اقسام استدلال‌های مؤید ناسازگارگری، به این دو منبع مراجعه کنید:

Haji, Ishtiyaque. (2009). *Incompatibilism's Allure: principal arguments for incompatibilism*. Toronto: Broadview Press.

Vihvelin, Kadri, "Arguments for Incompatibilism", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2022 Edition), Edward N. Zalta & Uri Nodelman (eds.), URL = <https://plato.stanford.edu/archives/fall2022/entries/incompatibilism-arguments/>.

5. openness of alternative possibilities

۶. از آنجا که پربسامدترین استدلالی که در طول تاریخ فلسفه به نفع ناسازگارگری مطرح شده است استدلال‌هایی از همین جنس بوده‌اند، این استدلال را استدلال ناسازگارگرانه کلاسیک (classical incompatibilist argument) می‌نامند (McKenna & Coates, 2024).

7. The principle of alternative possibilities (PAP)

مثال‌های نقض فرانکفورتی^۱ سناریوهایی هستند^۲ که به منظور نشان دادن کذبِ اصل امکان‌های بدیل و مقدمه^۱ استدلال ناسازگارگرانه کلاسیک طراح شده‌اند. الگوی مشترکی که در تمام این مثال‌ها دیده می‌شود، ترسیم کنشگری است که به‌رغم اینکه (بنا بر ادعا) امکان بدیلی به رویش گشوده نیست، اما همچنان از مسؤولیت اخلاقی برخوردار است (Frankfurt, 1969, pp. 835-836; Hunt, 2005, p. 131). بنابراین، اگر مثال‌های نقض فرانکفورتی کارآمد باشند، حتی اگر مقدمه^۲ صادق و تعیین‌گرویی هیچ بدیلی برای کنشگر باقی نگذارد، آنگاه ناسازگارگروان پرقدمت‌ترین دلیل خود به نفع ناسازگارگری را از دست خواهند داد.

یکی از تلاش‌های حامیان اصل امکان‌های بدیل در مقابل مثال‌های نقض فرانکفورتی، راهبرد روزنه‌آزادی^۳ است.^۴ اگرچه از این راهبرد نسخه‌های متعددی ارائه شده است،^۵ اما همگی از خط مشی واحدی پیروی می‌کنند و آن این است که با دقت نظر در مثال‌های فرانکفورتی می‌توان به این نتیجه دست یافت که آن چیزی که کنشگر در قبال آن به‌لحاظ اخلاقی مسئول است، همان چیزی نیست که کنشگر نمی‌تواند از آن اجتناب کند. به عبارت دیگر، با اینکه حامیان راهبرد روزنه‌آزادی می‌پذیرند که کنشگر ترسیم شده در مثال‌های فرانکفورتی، هم به‌لحاظ اخلاقی مسئول و هم فاقد توانایی اجتناب کردن است، معتقدند که آن چیزی که برای کنشگر اجتناب‌ناپذیر شده است، همان چیزی نیست که کنشگر در قبالش به‌لحاظ اخلاقی مسئول است و آن چیزی که کنشگر در قبالش به‌لحاظ اخلاقی مسئول است، برای کنشگر اجتناب‌پذیر است (Van Inwagen, 1983, pp. 166-180). بر این اساس، حامیان راهبرد روزنه‌آزادی بر این باورند که اعتقاد مدافعان مثال‌های نقض فرانکفورتی به موفقیت‌آمیز بودن این مثال‌ها، ناشی از یک خلط ظریف است: خلط میان آن چیزی که کنشگر به‌لحاظ اخلاقی مسئول آن است و چیزی که برای کنشگر اجتناب‌ناپذیر است. در واقع، پاشنه آشیل مثال‌های فرانکفورتی در یکسان‌نگاری این دو چیز نهفته است.

النور استامپ،^۶ استاد فلسفه دانشگاه سنت لویس، یکی از مدافعان مثال‌های نقض فرانکفورتی است که معتقد است می‌توان به

1. Frankfurt-style counterexamples (FSC)

۲. برای اولین بار، هری فرانکفورت در مقاله جریان‌ساز «امکان‌های بدیل و مسؤولیت اخلاقی» (Frankfurt, 1969, pp. 829-839) مثال نقضی را در جهت نشان دادن کذبِ اصل امکان‌های بدیل ارائه کرد. از زمان انتشار مقاله فرانکفورت تاکنون، هر فیلسوف مشهوری که در حوزه مسؤولیت اخلاقی و اراده آزاد قلم‌فرسایی می‌کند، باید موضع خویش را در باب اصل امکان‌های بدیل و مثال‌های نقض فرانکفورتی مشخص کند. جان مارتین فیشر، بزرگترین حامی مثال‌های نقض فرانکفورتی است که سعی در پرورش و تقویت این مثال‌ها در برابر اشکالات مخالفان دارد (Fischer, 2013, pp. 489-496; 2022, pp. 1185-). (1209).

3. The flicker of freedom strategy/The flicker of freedom defense

۴. حامیان اصل امکان‌های بدیل برای دفاع از این اصل می‌توانند به دو روش ایجابی و سلبی عمل کنند. در روش ایجابی، استدلالی چیده می‌شود که نتیجه آن صدق اصل امکان‌های بدیل است. در روش سلبی، تنها سعی می‌شود که کارآمدی مثال‌های نقض فرانکفورتی به چالش کشیده شود. «راهبرد/دفاع روزنه‌آزادی» و «دفاع دوحذی» دو راهبرد مهمی هستند که در امتداد روش سلبی قرار می‌گیرند و هدف از آنها، زیر سؤال بردن مثال‌های نقض فرانکفورتی است.

۵. جان مارتین فیشر چهار نسخه از راهبرد روزنه‌آزادی را از یکدیگر تمییز می‌دهد (Fischer, 1994, pp. 137-147).

6. Eleonore Stump

اشکال راهبرد روزنه‌آزادی پاسخ داد. وی مدعی است که می‌توان سناریوای طراحی کرد که در آن هیچ روزنه‌آزادی‌ای در کار نباشد و ما نه با دو کنش متمایز (کنشی که برای کنشگر اجتناب‌پذیر است و وی در قبالش به لحاظ اخلاقی مسئول است و کنشی که برای کنشگر اجتناب‌ناپذیر است و کنشگر در قبالش به لحاظ اخلاقی مسئول نیست)، بلکه تنها با یک کنش مواجه باشیم که کنشگر در قبالش به لحاظ اخلاقی مسئول است و در عین حال، انجام آن کنش برایش اجتناب‌ناپذیر است^۱ (Stump, 1999, pp. 316-317). هدف نگارندگان این مقاله، تبیین انتقاد استامپ از راهبرد روزنه‌آزادی و نقد کارآمدی آن به روش توصیفی-تحلیلی است. فرضیه پژوهش حاضر این است که مثال‌های فرانکفورتی، بنابر سرشتشان، همواره روزنه‌ای از آزادی را برای کنشگر محفوظ می‌دارند و این ویژگی ذاتی روزنه‌خیزی سناریوهایی فرانکفورتی سبب می‌شود تا این مثال‌ها به هیچ وجه ناقض اصل امکان‌های بدیل به شمار نیایند. بدین منظور، پژوهش حاضر در چهار بخش تنظیم می‌شود: بخش اول به چگونگی کارکرد مثال‌های نقض فرانکفورتی علیه اصل امکان‌های بدیل می‌پردازد. در بخش دوم، راهبرد آزادی در برابر مثال‌های نقض فرانکفورتی تبیین و سعی می‌شود تمایز میان «کنش‌ورزی از جانب خود»^۲ و «کنش‌ورزی ناشی از دخالت مداخله‌گر خلاف واقع»^۳ نشان داده شود. بخش سوم به توضیح نقد استامپ به راهبرد روزنه‌آزادی اختصاص دارد. در نهایت و در بخش چهارم، ابتدا عدم انسجام مثال استامپ نشان داده می‌شود و سپس سناریویی ارائه می‌شود که در نگاه نخست، در برابر راهبرد روزنه‌آزادی مقاوم و بر خلاف مثال استامپ، سناریویی منسجم باشد. در نهایت، با یافتن روزنه‌ای آزادی در همین سناریوی اخیر، سعی می‌شود به نفع این ادعا استدلال شود که ظهور روزنه‌آزادی در مثال‌های فرانکفورتی، از ویژگی ذاتی این مثال‌ها سرچشمه می‌گیرد. از این رو، هرگونه تلاش برای طراحی مثالی فرانکفورتی که در آن تمام روزنه‌های آزادی به روی کنشگر بسته باشد، خودشکن است.

پیشینه پژوهش

در باب مثال‌های نقض فرانکفورتی، چندین پژوهش به زبان فارسی نگاشته شده است. جواد دانش در مقاله‌ای با عنوان «دفاع دوحدی و راه‌حل‌های فرانکفورتی مقابل آن» به بررسی یکی دیگر از راهبردهای حامیان اصل امکان‌های بدیل در جهت خنثی‌سازی مثال‌های نقض فرانکفورتی، یعنی دفاع دوحدی،^۴ پرداخته و سعی کرده است که از این راهبرد در برابر اشکالات

۱. انور استامپ از آکویناس‌شناسان برجسته معاصر به شمار می‌رود. وی پیرامون موضوعات الهیاتی و فلسفی مانند «مسئله شر»، «ازلیت خداوند»، «بساطت الهی»، «فدیه» و «مسئله اختفای الهی» فلسفه‌ورزی می‌کند. یکی از مشخصه‌های اصلی در فلسفه‌ورزی استامپ، استفاده گسترده وی از روایت‌های درون‌دینی در حل مسائلی و استخراج بن‌مایه‌های فلسفی-الهیاتی از آنهاست.

۲. توجه به این نکته مفید است که با اینکه استامپ از مدافعان مثال‌های نقض فرانکفورتی و در نتیجه از منتقدان استدلال ناسازگارگرانه کلاسیک به شمار می‌آید، قائل به ناسازگاری میان مسئولیت اخلاقی/اراده‌آزاد و تعیین‌گرایی است. استامپ موضع خود در باب نسبت میان مسئولیت اخلاقی/اراده‌آزاد و تعیین‌گرایی را «اختیارگرایی اصلاح‌شده» (modified libertarianism) می‌نامد که طبق آن، می‌توان مسئولیت اخلاقی/اراده‌آزاد را با تعیین‌گرایی ناسازگار دانست و در عین حال، «گشودگی امکان‌های بدیل» را از شروط لازم برای مسئولیت اخلاقی/اراده‌آزاد به شمار نیاورد (Stump, 2001, pp. 124-147).

2. doing an act on one's own
3. doing an act as a result of the intervention of the counterfactual intervener
4. dilemma defense

مدافعان مثال‌های نقض فرانکفورتی دفاع کند (دانش، ۱۴۰۰، صص ۱۳۱-۱۵۳). مقاله «دفاع کورسوی آزادی» به قلم جواد دانش و توکل کوهی، یگانه مقاله‌ای است که به طور مستقیم به راهبرد روزنه آزادی پرداخته است. دانش و کوهی کوشیده‌اند تا به یکی دیگر از اشکالات مطرح شده از سوی مدافعان مثال‌های نقض فرانکفورتی، موسوم به اشکال نیرومندی،^۱ بر این راهبرد پاسخ دهند.^۲ (دانش و کوهی، ۱۴۰۰، صص ۱۶۱-۱۷۵). فخرالسادات علوی نیز در مقاله «آیا اختیار به معنای برخورداری از امکان‌های بدیل است؟ تحلیل و بررسی تلقی سلبی فیلسوفان از اختیار» به رهیافت‌های گوناگون سازگارگروان و ناسازگارگروان در باب اصل امکان‌های بدیل می‌پردازد (علوی، ۱۳۹۸، صص ۱۳-۳۴). در باب آثار منتشر شده پیرامون استامپ نیز، تنها در سه مقاله به بررسی دیدگاه‌های وی درباره کارآمدی دعا (جراحی و کشفی، ۱۳۹۵، صص ۴۷-۶۸)، (فخار نوغانی و راستین طرفی، ۱۴۰۳، آماده انتشار) و مسئله شر (بغدادی و اکرمی، ۱۴۰۰، صص ۱۲۱-۱۴۱) پرداخته شده است و اشاره‌ای به موضع وی نسبت به مثال‌های نقض فرانکفورتی و راهبرد روزنه آزادی نرفته است. نوآوری پژوهش حاضر در این است که به شرح و نقد اشکال استامپ بر راهبرد روزنه آزادی می‌پردازد و مهم‌تر از آن نشان می‌دهد که هرگونه تلاش برای مسدودسازی روزنه آزادی در سناریوهای فرانکفورتی ناموفق است و سر باز کردن این روزنه‌ها، ناشی از ویژگی ذاتی سناریوهای فرانکفورتی است.

۱. اصل امکان‌های بدیل و مثال‌های نقض فرانکفورتی

از زمان انتشار مقاله فرانکفورت تاکنون، صورت‌های گوناگونی از اصل امکان‌های بدیل ارائه شده است. خود فرانکفورت این اصل را چنین تعریف می‌کند: «کنشگر الف در قبال آنچه انجام می‌دهد به لحاظ اخلاقی مسئول است، تنها اگر کنشگر الف می‌توانست به گونه‌ای دیگر عمل کند» (Frankfurt, 1969, p. 829).

طبق برداشت استامپ از اصل امکان‌های بدیل، این اصل ناظر به امکان‌های بدیل کنش کنشگر است (Stump, 1999, p. 314)؛ بدین معنا که کنشگر تنها در صورتی در قبال انجام یک کنش دارای مسئولیت اخلاقی است که می‌توانست کنش دیگری انجام دهد (Stump, 1999, p. 301). در نتیجه، می‌توان گفت که خوانش استامپ از اصل امکان‌های بدیل بدین قرار است: کنشگر الف در قبال کنش x در زمان t به لحاظ اخلاقی مسئول است، تنها اگر کنشگر الف می‌توانست در زمان t کنشی را انجام دهد که به لحاظ عددی^۳ متمایز از x (نااین همان با x) باشد.^۴

بر این اساس، اگر استامپ سناریویی طراحی کند که در آن یک کنشگر در قبال انجام کنش x به لحاظ اخلاقی مسئول است و در عین حال نتواند کنش دیگری مانند y (مشروط به اینکه x و y نااین همان باشند) انجام دهد، آنگاه وی موفق شده است که کذب

1. robustness objection

۲. استامپ نیز معتقد است که اشکال نیرومندی به راهبرد روزنه آزادی وارد است. با این حال، اشکال اصلی وی به راهبرد روزنه آزادی، که پژوهش حاضر عهده‌دار تبیین و نقد آن است، مستقل از وارد بودن یا نبودن اشکال نیرومندی است (Stump, 1999, p. 313). به عبارت دقیق‌تر، اگر اشکال استامپ بر راهبرد مذکور وارد باشد، اصلاً نوبت به طرح اشکال نیرومندی نخواهد رسید. در این مقاله از پرداختن به اشکال نیرومندی صرف‌نظر کرده و آن را به پژوهشی دیگر موکول می‌کنیم.

3. numerically

۴. کوین تیمپ در مقاله «نقدی بر اختیارگروی فرانکفورتی»، خوانش استامپ از اصل امکان‌های بدیل را چنین معرفی می‌کند (Timpe, 2006, p. 197).

اصل امکان‌های بدیل را نشان دهد. در این راستا، سناریوی پیشنهادی استامپ (با تغییر در جزئیات) به این شرح است:

انتخابات ریاست جمهوری میان دو نامزد A و B در روز دوشنبه برگزار خواهد شد. قوانین انتخابات بدین نحو است که برای هر شهروند زمان مشخصی (یک دقیقه) برای رأی‌دهی الکترونیک در نظر گرفته شده است و پس از گذشت آن یک دقیقه، شهروند مذکور دیگر نمی‌تواند در رأی‌گیری شرکت کند. یک ماه پیش از برگزاری انتخابات، دیوید برای معالجه و خارج کردن تومور مغزی خود، به جراح مغز و اعصاب که عصب‌شناس ماهری نیز هست، مراجعه می‌کند. جراح مذکور یکی از طرفداران ثابت‌قدم نامزد A است و از هیچ کاری، حتی شرارت‌آمیز، برای پیروزی A فروگذار نمی‌کند. وی می‌داند که دیوید یک کنشگر سیاسی فعال است و حتماً در انتخابات روز دوشنبه شرکت خواهد کرد. بدین منظور، در حین برداشتن تومور مغزی و بدون اطلاع دیوید، تراشه‌ای را در مغز او جای‌گذاری می‌کند. این تراشه قادر است تا تمام فعالیت‌های مغزی دیوید را که شامل شلیک‌های عصبی می‌شوند، بر روی کامپیوتر پیشرفته جراح شورو نمایش دهد. فرض کنید که دو کنش ذهنی «تصمیم دیوید برای رأی دادن به نامزد A» و «تصمیم دیوید برای رأی دادن به نامزد B»، به ترتیب، با دو رویداد عصبی «شلیک سلسله عصبی $L \rightarrow M \rightarrow N$ » و «شلیک‌های سلسله عصبی $X \rightarrow Y \rightarrow Z$ » در مغز دیوید هم‌آیند^۱ هستند و جراح نیز از این هم‌آیندی باخبر است. زمانی که از سوی نهاد برگزاری انتخابات برای رأی دادن دیوید تعیین شده است، ساعت 16:47 دقیقه است. روز انتخابات فرا می‌رسد و جراح مشغول رصد شلیک‌های عصبی مغز دیوید است. وی با خود چنین می‌گوید: اگر در 16:47 عصب L پدیدار شد، معلوم می‌شود که دیوید بنابر دلایل خودش تصمیم خواهد گرفت^۲ که به A رأی دهد و در این صورت، من از طریق تراشه مداخله‌ای در شلیک‌های عصبی مغز دیوید نخواهم کرد. اما اگر در 16:47 عصب X پدیدار شد، معلوم می‌شود که دیوید بنابر دلایل خودش تصمیم خواهد گرفت که به B رأی دهد، در این صورت، من تراشه را فعال خواهم کرد و تراشه با انسداد سلسله $X \rightarrow Y, Z$ و دیگر در پی نخواهند آمد) و در عوض، ایجاد «شلیک‌های سلسله عصبی $L \rightarrow M \rightarrow N$ »، باعث خواهد شد تا دیوید تصمیم بگیرد که به نامزد A رأی دهد. با این تفاسیر، وقت رأی‌دهی فرا می‌رسد و دیوید در جهان واقع^۳ بنابر دلایل خودش تصمیم می‌گیرد که به نامزد A رأی دهد و تراشه نیز خاموش باقی می‌ماند (Stump, 1999. pp. 303-305).

به اعتقاد استامپ، طبق این سناریو دیوید در جهان واقع در قبال «تصمیم به رأی دادن به نامزد A» به لحاظ اخلاقی مسئول است و در عین حال، نمی‌توانسته است که کنشی^۴ غیر از «تصمیم به رأی دادن به نامزد A» را انجام دهد و این نشان‌دهنده کذب اصل امکان‌های بدیل است. استامپ تذکر می‌دهد که سناریوی پیشنهادی اش دارای دو پیش‌فرض است:

1. correlate

۲. آوردن فعل آینده در اینجا تعمدی است. در ادامه روشن خواهد شد که استامپ معتقد است یک رویداد ذهنی، مانند تصمیم‌گیری، تنها زمانی رخ می‌دهد که شلیک‌های سلسله عصبی هم‌آیند با آن به طور تمام رخ دهند و اگر شلیک‌ها ناقص باشند، هیچ رویداد ذهنی‌ای نخواهیم داشت. از این رو، «پدید آمدن L به تنهایی» به لحاظ زمانی مقدم بر «تصمیم دیوید برای رأی دادن به نامزد A» است.

3. actual world

۴. تصمیم‌ها بارزترین مصداق «کنش‌های ذهنی» (mental actions) به شمار می‌روند.

اولین پیش فرض مربوط به دیدگاهی است که در این سناریو درباره ارتباط میان ذهن و مغز اتخاذ شده است. طبق این پیش فرض، در این جهان به ازای هر رویداد ذهنی ای که در ذهن کنشگر انسانی رخ می دهد، رویدادی عصبی نیز در مغز کنشگر رخ می دهد و این دو با یکدیگر هم آیند هستند. مُراد از هم آیندی^۱ این است که این دو رویداد هم زمان رخ می دهند. این دیدگاه با طیف وسیعی از نظریات مطرح شده در متافیزیک ذهن، از فیزیکالیزم (خواه فروکاهش گروانه،^۲ خواه غیرفروکاهش گروانه) گرفته تا دوگانه گرایی معتدل سازگار است (Stump, 1999, pp. 305-306). تنها دیدگاهی که با هم آیندی رویدادهای ذهنی و عصبی مخالف و در نتیجه با پیش فرض سناریوی مذکور ناسازگار است، دوگانه گرایی دکارتی^۳ افراطی است که بر اساس آن ممکن است در این جهان رویدادی در ذهن (نفس مجرد) کنشگر رخ دهد، بدون آنکه رویداد مغزی خاصی در مغز کنشگر رخ دهد. از آنجا که هم آیندی رویدادهای ذهنی و مغزی امری بسیار مقبول در میان عصب شناسان و اکثر فیلسوفان ذهن است، و در نتیجه نسخه افراطی از دوگانه گروی دکارتی از مقبولیت اندکی برخوردار است، استامپ مانعی برای اتخاذ چنین پیش فرضی پیش روی خود نمی بیند.^۴

دومین پیش فرض، در باب نوع ارتباطی است که میان رویدادهای ذهنی و عصبی هم آیند وجود دارد. از نظر استامپ، هم آیندی میان رویدادهای ذهنی و مغزی به نحو ارتباط یک به چند^۵ است. منظور از ارتباط یک به چند این است که هر رویداد ذهنی به خصوصی، با سلسله ای از رویدادهای عصبی هم آیند است و تا وقتی که این سلسله کامل نشود، آن رویداد ذهنی برای کنشگر رخ نمی دهد (Stump, 1999, p. 306). برای مثال، گفتیم که «تصمیم دیوید برای رأی دادن به نامزد A» با «شلیک سلسله عصبی $L \rightarrow M \rightarrow N$ » هم آیند است. ارتباط یک به چند این دو رویداد به ما می گوید که تا وقتی که هر سه عضو سلسله عصبی پدیدار نشوند، «تصمیم دیوید برای رأی دادن به نامزد A» رخ نخواهد داد. نکته مهمی که استامپ با اتخاذ این پیش فرض درصدد بیانش است، عبارت است از اینکه چنین نیست که اگر سلسله عصبی به طور ناقص رخ دهند (در مورد دیوید، برای مثال، تنها L یا $L \rightarrow M$ رخ دهد)، ما نیز یک رویداد ذهنی ناقص خواهیم داشت؛ بلکه اصلاً هیچ رویداد ذهنی ای نخواهیم داشت (Stump, 1999, p. 307).

حاصل دو پیش فرض استامپ از این قرار است که هیچ رویدادی ذهنی در کنشگر انسانی رخ نمی دهد، مگر اینکه رویدادی عصبی که متشکل از یک سلسله شلیک های عصبی است، به طور کامل در مغز کنشگر رخ دهد^۶ (Stump, 1999, p. 307).

1. correlation

۲. البته در فیزیکالیزم فروکاهش گروانه (مخصوصاً نظریات این همانی نوعی و مصداقی ذهن و مغز)، حالات ذهنی با حالات مغزی این همان (identical) هستند.

3. cartesian Dualism

۴. تنها چیزی که برای سناریوی استامپ ضروری است، هم آیندی «رویدادهای ذهنی» و «رویدادهای عصبی» انسان ها در همین جهان کنونی است. به عبارت دیگر، اینکه انسان ها در جهان پس از مرگ نفس های مجردی باشند که به هیچ بدنی تعلق ندارند، و بنابراین در آن جهان یک رویداد ذهنی بدون هیچ رویداد عصبی ای رخ می دهد، با سناریوی استامپ سازگار است (Stump, 1999, p. 305).

5. one-many relation

۶. البته استامپ معتقد است که این چنین نیست که امکان طراحی مثال نقض فرانکفورتی با فرض پذیرش دوگانه گروی دکارتی افراطی منتفی باشد. از نظر وی، حتی در جهانی که وقوع کامل یک سلسله از شلیک های عصبی شرط لازم و کافی برای وقوع رویداد ذهنی نباشد و رویداد ذهنی بتواند بدون وقوع هیچ رویداد

بر این اساس و با توجه به هم‌آیندی رویدادهای ذهنی و عصبی دیوید که در سناریو به آنها اشاره شد، می‌توان گفت که روابط زیر در سناریوی مذکور برقرار است:

دیوید تصمیم می‌گیرد که به نامزد A رأی می‌دهد، اگر و تنها اگر رویداد «شلیک‌های سلسله عصبی $L \rightarrow M \rightarrow N$ » در مغز دیوید رخ دهد.

دیوید تصمیم می‌گیرد که به نامزد B رأی می‌دهد، اگر و تنها اگر رویداد «شلیک‌های سلسله عصبی $X \rightarrow Y \rightarrow Z$ » در مغز دیوید رخ دهد.

۲. روزنه آزادی و کنش‌ورزی ناشی از انتخاب خود

به اعتقاد حامیان راهبرد روزنه آزادی،^۱ اینکه سناریوهایی از این دست را ناقص اصل امکان‌های بدیل بدانیم از یک بی‌دقتی سرچشمه می‌گیرد. به منظور نشان دادن این بی‌دقتی، حامیان این راهبرد میان دو نوع کنش‌ورزی تفکیک قائل می‌شوند: «کنش‌ورزی از جانب خود»^۲ و «کنش‌ورزی ناشی از دخالت مداخله‌گر خلاف واقع»^۳ (Robinson, 2012, pp. 181-182; Capes & Swenson, 2017, p. 968). منظور از «کنش‌ورزی از جانب خود» این است که کنش‌کنشگر ناشی از عقل و اراده وی و بر اساس دلایل و انگیزه‌های خودش باشد. این کنش معلول کنشگری طبیعی کنشگر به شمار می‌آید و محصول عاملی بیرون از کنشگر نیست. دیوید در جهان واقع بر اساس دلایل و انگیزه‌های خود تصمیم می‌گیرد که به نامزد A رأی دهد و از این رو، تصمیم دیوید در جهان واقع ناشی از عقل و اراده خودش است. از سوی دیگر، دیوید در جهان خلاف واقع، نه بر اساس دلایل و انگیزه‌های خود، بلکه برای خاطر دخالت مداخله‌گر خلاف واقع تصمیم می‌گیرد که به نامزد A رأی دهد. حامیان راهبرد روزنه آزادی معتقدند که دیوید در قبال «تصمیم برای رأی دادن به نامزد A که ناشی از عقل و اراده خودش است» به لحاظ اخلاقی مسئول است و نکته اینجاست که دیوید می‌تواند از «تصمیم برای رأی دادن به نامزد A که ناشی از عقل و اراده خودش باشد» اجتناب کند.^۴

عصبی‌ای به وجود بیاید، باز هم می‌توان سناریوای طراح‌ی کرد و خداوند عالم مطلق و قادر مطلق را در جای مداخله‌گر خلاف واقع فرانکفورتی قرار داد (Stump, 1999, p. 306).

۱. پیتروان اینواگن (van Inwagen, 1983, pp. 166-180)، مارچری نیلر (Naylor, 1984, pp. 249-258)، مایکل رابینسون (Robinson, 2012, pp. 177-182)، دنیل اسپیک (Speak, 2002, pp. 91-105) و جاستین کیپس (Capes & Swenson, 2017, pp. 553-575; 2019, pp. 211-233; 2024, pp. 553-575)، 194).
۲. فیلیپ سوئینسن (Capes & Swenson, 2017, pp. 967-981) از حامیان راهبرد روزنه آزادی به شمار می‌روند.

2. doing an act on one's own

3. doing an act as a result of the intervention of the counterfactual intervener

۴. «اجتناب از تصمیم برای رأی دادن ناشی از عقل و اراده خود به نامزد A» یک ترک فعل (omission) است. یکی از پرسش‌های مهم در فلسفه کنش (philosophy of action) این است که آیا ترک فعل‌هایی داریم که کنش به شمار آیند؟ پاسخ استامپ به این پرسش مثبت است (Stump, 1999, p. 313). در مثال دیوید، استامپ معتقد است که «اجتناب دیوید از تصمیم برای رأی دادن ناشی از عقل و اراده خود به نامزد A»، کنش دیوید به شمار می‌آید. بنابراین، اگر تحلیل راهبرد آزادی از سناریوی پیشنهادی استامپ درست باشد، آنگاه این سناریو مثال نقضی بر اصل امکان‌های بدیل نخواهد بود؛ چرا که «تصمیم برای رأی دادن ناشی از عقل و اراده خود به نامزد A» و «اجتناب از تصمیم برای رأی دادن ناشی از عقل و اراده خود به نامزد A» دو کنش به لحاظ عددی متمایز از یکدیگر هستند (Stump, 1999, p. 314).

در واقع ما باید میان دو رویداد «تصمیم دیوید برای رأی دادن به نامزد A بما هوهو^۱» و «تصمیم دیوید برای رأی دادن به نامزد A از جانب خود» تمایز قائل شویم. آن رویدادی که اجتناب‌ناپذیر است و دیوید نمی‌تواند از وقوع آن جلوگیری کند، رویداد «تصمیم دیوید برای رأی دادن به نامزد A بما هوهو» (یعنی اگر تصمیم دیوید برای رأی دادن به نامزد A را فی حد ذاته در نظر بگیریم) است و البته دیوید در قبال آن به لحاظ اخلاقی مسئول نیست. آن رویدادی که دیوید در قبال وقوع آن به لحاظ اخلاقی مسئول است، رویداد «تصمیم دیوید برای رأی دادن به نامزد A از جانب خود» است و البته دیوید می‌تواند از وقوع آن جلوگیری کند (چنانکه در جهان خلاف واقع همین کار را انجام می‌دهد) (van Inwagen, 1983, pp. 166-180).

برای فهم بهتر راهبرد روزنه آزادی، می‌توان این دو رویداد را در قالب یک گزاره فصلی بیان کرد:

گزاره الف: یا دیوید از جانب خود (بر مبنای عقل و اراده خویش/ بر اساس دلایل خویش) تصمیم می‌گیرد که به نامزد A رأی دهد یا دیوید بر اساس دخالت مداخله‌گر خلاف واقع تصمیم می‌گیرد که به نامزد A رأی دهد.

طبق راهبرد روزنه آزادی، دیوید بر اصل صدق گزاره الف کنترل ندارد، اما بر چگونگی صدق گزاره الف کنترل دارد. دیوید بر صدق گزاره الف کنترل ندارد، چرا که هر کاری هم انجام دهد، گزاره الف کاذب نخواهد شد. این یعنی دیوید هر کاری انجام دهد، نمی‌تواند از وقوع رویداد «تصمیم دیوید برای رأی دادن به نامزد A بما هوهو» ممانعت به عمل آورد. بنابراین، نامعقول است که دیوید را در قبال رویدادی به لحاظ اخلاقی مسئول بدانیم که وی به هیچ‌وجه نمی‌توانسته است از وقوعش جلوگیری کند. با این حال، دیوید بر چگونگی صدق گزاره الف کنترل دارد، زیرا که صدق این گزاره با وقوع دو رویداد تأمین می‌شود: رویداد اول: دیوید ناشی از عقل و اراده خویش تصمیم بگیرد که به نامزد A رأی دهد و رویداد دوم: دیوید بر اساس عقل و اراده خویش تصمیم نگیرد که به نامزد A رأی دهد (و در نتیجه، بر اساس دخالت مداخله‌گر خلاف واقع به نامزد A تصمیم بگیرد که به نامزد A رأی دهد). قلب راهبرد روزنه آزادی در همین جا نهفته است: این دیوید است که تعیین می‌کند کدام رویداد به وقوع بپیوندد. بنابراین، دیوید در قبال «تصمیم برای رأی دادن به نامزد A از جانب خود» به لحاظ اخلاقی مسئول است و نکته اینجاست که دیوید می‌تواند کاری انجام دهد که این رویداد به وقوع نپیوندد و در نتیجه در انجام کنش «تصمیم برای رأی دادن به نامزد A از جانب خود» دارای امکان‌های بدیل است (Robinson, 2012, pp. 182-183).

۳. روزنه‌ای در کار نیست!

استامپ معتقد است که راهبرد روزنه آزادی دو پیش‌فرض اصلی دارد و سعی می‌کند که دقیقاً از طریق همین دو پیش‌فرض ادعایی به راهبرد روزنه آزادی حمله کند. به باور وی، موفقیت راهبرد روزنه آزادی در گرو این است که اولاً «انجام دادن X از جانب خود» کنشی باشد که کنشگر در جهان واقع انجام می‌دهد و ثانیاً «انجام دادن X از جانب خود» کنشی متمایز و ناین‌همان با «انجام

کنش X بما هوهو) باشد.^۱ بر این اساس، حامیان راهبرد روزنه‌آزادی باید بپذیرند که اولاً «تصمیم دیوید برای رأی دادن به نامزد A از جانب خود» چیزی است که دیوید آن را انجام می‌دهد (یعنی کنش به شمار می‌آید) و ثانیاً کنش «تصمیم دیوید برای رأی دادن به نامزد A از جانب خود» با کنش «تصمیم دیوید برای رأی دادن به نامزد A بما هوهو» ناین همان است.^۲ در این راستا، وی مدعی است که کنش متمایز به‌شمار آوردن «تصمیم دیوید برای رأی دادن به نامزد A از جانب خود» از «تصمیم دیوید برای رأی دادن به نامزد A بما هوهو» به نتایج ضدشهودی منجر می‌شود. برای خاطر این نتایج ضدشهودی، بنابراین، نمی‌توان «تصمیم دیوید برای رأی دادن به نامزد A از جانب خود» را کنشی متمایز و ناین همان با «تصمیم دیوید برای رأی دادن به نامزد A بما هوهو» در نظر گرفت. در ادامه، وی مدعی است که حتی اگر بتوان «تصمیم دیوید برای رأی دادن به نامزد A از جانب خود» را کنشی متمایز و ناین همان با «تصمیم دیوید برای رأی دادن به نامزد A بما هوهو» در نظر گرفت، می‌توان سناریوی طراحی کرد که در آن هیچ روزنه‌ای در کار نباشد؛ بدین صورت که کنش دیوید در جهان واقع و کنش دیوید در جهان خلاف واقع با یکدیگر این همان باشند و با این حال، دیوید در قبال کنش خود در جهان واقع به‌لحاظ اخلاقی مسئول باشد. از آنجا که تلاش اصلی استامپ معطوف به ارائه سناریوی است که هیچ روزنه‌ای در آن نباشد، از اشکال نخست او که ناظر بر کنش متمایز نبودن «تصمیم دیوید برای رأی دادن به نامزد A از جانب خود» است، صرف‌نظر می‌کنیم.^۳

مثال نقض فرانکفورتی جدید استامپ که آن را فرنامه‌ی روزنه‌گریز (۱) می‌نامیم، مبتنی بر پیش‌فرض استامپ درباره‌ی پیوند میان ذهن و مغز است. در بخش اول از همین مقاله اشاره شد که استامپ معتقد است هر رویداد ذهنی به‌خصوصی که در مغز کنشگر انسانی در این جهان رخ می‌دهد، با سلسله‌ای از شلیک‌های عصبی هم‌آیند است و نوع ارتباط آنها یک به چند است. بر این اساس، استامپ سناریوی جدید خود را ارائه می‌کند:

۱. به تعبیر دقیق‌تر، «انجام دادن X از جانب خود» اخص از «انجام دادن X بما هوهو» است. «انجام دادن X بما هوهو» یکی از این دو حالت را به خود می‌گیرد: «انجام دادن X از جانب خود» و «انجام دادن X ناشی از دخالتِ مداخله‌گرِ خلاف واقع».

۲. برخی از حامیان راهبرد روزنه‌آزادی مانند جاستین کیپس معتقدند که ناین همانی کنش کنشگر در دو جهان واقع و خلاف واقع، برای این راهبرد ضروری نیست (Capes, 2023, pp. 71–72). بر این اساس، حتی اگر بگوییم که کنش «تصمیم دیوید برای رأی دادن به نامزد A از جانب خود» با کنش «تصمیم دیوید برای رأی دادن به نامزد A بما هوهو» این همان است، باز هم می‌توان راهبرد روزنه‌آزادی را اعمال کرد؛ بدین صورت که دیوید در قبال این مسئول است که کنش مذکور در جهان واقع ناشی از عقل و اراده‌ی خودش است و در جهان خلاف واقع، نه ناشی از عقل و اراده‌ی خودش، بلکه ناشی از دخالتِ مداخله‌گرِ خلاف واقع است. در واقع، ضروری دانستن انجام دو کنش ناین همان از سوی کنشگر برای راهبرد روزنه‌آزادی، ناشی از خوانش استامپ از اصل امکان‌های بدیل است. اگر سخن کسانی مانند کیپس درست باشد، آنگاه اصل امکان‌های بدیل نه تنها در باب کنش‌ها آنطور که استامپ فکر می‌کند، بلکه در باب ویژگی‌های کنش‌ها نیز جاری است: کنشگر الف در قبال ویژگی کنش X (در اینجا تاریخچه‌ی علی کنش X) به‌لحاظ اخلاقی مسئول است، تنها اگر کنشگر الف می‌توانست کاری کند که کنش X این ویژگی را (در اینجا این تاریخچه‌ی علی را) نداشته باشد. نظر ما این نیز این است که اصل امکان‌های بدیل در باب ویژگی‌های کنش‌ها نیز برقرار است و در نتیجه می‌توان راهبرد روزنه‌آزادی را در باب ویژگی‌ها نیز اعمال کرد.

۳. توجه کنید که اگر این اشکال استامپ (یعنی کنش متمایز نبودن «تصمیم برای رأی دادن به نامزد A از جانب خود» از «تصمیم برای رأی دادن به نامزد A بما هوهو») وارد باشد، لزومی به طرح سناریوی که در آن تمام روزنه‌ها به روی کنشگر بسته است، نیست. به دیگر سخن، ما فرض را بر این می‌گذاریم که «رأی دادن به نامزد A از جانب خود» می‌تواند کنش دیوید به شمار آید؛ کنشی که با «تصمیم برای رأی دادن به نامزد A بما هوهو» متمایز است. برای اطلاع بیشتر از این اشکال به (Stump, 1999, pp. 315–316) مراجعه کنید. همچنین برای پاسخ به این اشکال، به (Capes, 2023b, pp. 67–68).

داستان رأی‌گیری در انتخاب و قصد جراح شرور مبنی بر کنترل رأی دیوید را به خاطر آورید. فرض کنید که «تصمیم دیوید برای رأی دادن به نامزد A از جانب خود» با «شلیک‌های سلسله عصبی $R \rightarrow S \rightarrow T$ » هم‌آیند است. این بار هم جراح شرور می‌خواهد که دیوید تصمیم بگیرد که به نامزد A رأی دهد؛ اما او این بار نه تنها می‌خواهد که دیوید تصمیم بگیرد که به نامزد A رأی دهد، بلکه می‌خواهد که تصمیم دیوید برای رأی به نامزد A ناشی از عقل و اراده خود دیوید باشد. از این رو، وی با خود چنین می‌گوید: اگر در 16:47 عصب R پدیدار شد، معلوم می‌شود که دیوید بر اساس عقل و اراده خویش تصمیم خواهد گرفت که به نامزد A رأی دهد و در نتیجه، من از طریق تراشه دخالتی در رویدادهای مغزی دیوید نخواهم کرد؛ اما اگر عصب X پدیدار شود، معلوم می‌شود که دیوید تصمیم خواهد گرفت که به نامزد B رأی دهد. در این صورت، من تراشه را فعال خواهم کرد و تراشه با انسداد سلسله $X \rightarrow Y, Z$ و Y دیگر در پی X نخواهند آمد) و در عوض، ایجاد «شلیک‌های سلسله عصبی $R \rightarrow S \rightarrow T$ » نه تنها باعث خواهد شد که دیوید تصمیم بگیرد که به نامزد A رأی دهد، بلکه سبب خواهد شد تا این تصمیم وی از جانب خودش ناشی عقل و اراده خودش/ بر اساس دلایل خودش) باشد. با این تفاسیر، موعد رأی‌دهی فرا می‌رسد و با پدیدار شدن عصب R، دیوید در جهان واقع بر اساس عقل و اراده خود تصمیم می‌گیرد که به نامزد A رأی دهد و بنابراین، تراشه نیز خاموش باقی می‌ماند (Stump, 1999, pp. 316–317).

سناریوی روزنه‌گریز (۱) به نحوی طراحی شده است تا حامی راهبرد روزنه‌آزادی نتواند از تمایز میان «تصمیم دیوید برای رأی دادن به نامزد A از جانب خود» و «تصمیم دیوید برای رأی دادن به نامزد A بما هوهو» استفاده کند. در این سناریو، برخلاف سناریوی قبلی، چنین نیست که بتوان گفت دیوید در قبال کنش «تصمیم به رأی دادن به نامزد A از جانب خود» به لحاظ اخلاقی مسئول است و در عین حال، می‌تواند از اتخاذ این تصمیم اجتناب کند. در این سناریو، دیوید نمی‌تواند از اتخاذ «تصمیم برای رأی دادن به نامزد A از جانب خود» اجتناب کند، زیرا در جهان خلاف واقع نیز دیوید دقیقاً همین کنش را یعنی «تصمیم برای رأی دادن به نامزد A از جانب خود» انجام می‌دهد.

بدین دلیل، استامپ نتیجه می‌گیرد چون بر اساس سناریوی روزنه‌گریز (۱)، الف) کنش دیوید در جهان واقع با کنش دیوید در جهان خلاف واقع این همان است و ب) دیوید در قبال کنشش در جهان واقع به لحاظ اخلاقی مسئول است؛ بنابراین این سناریو مثال نقضی بر اصل امکان‌های بدیل به شمار می‌آید و امکان اعمال راهبرد روزنه‌آزادی نیز برای حامی این اصل فراهم نیست.

۴. ارزیابی

۴-۱. عدم انسجام فرانامه روزنه‌گریز (۱)

موفقیت سناریوی روزنه‌گریز استامپ در گرو این است که جراح شرور بتواند از طریق تراشه کاشته شده در مغز دیوید، در جهان خلاف واقع، کنش «تصمیم دیوید برای رأی دادن به نامزد A از جانب خود» را ایجاد کند؛ به عبارت دیگر، شرط لازم این سناریو این است که مداخله‌گر خلاف واقع بتواند علّت «تصمیم برای رأی دادن به نامزد A از جانب خود دیوید» واقع شود. اما به نظر

می‌رسد که این امر ناممکن^۱ است. همانطور که در بخش دوم از همین مقاله، ضمن بحث از تمایز میان «کنش‌ورزی از جانب خود» و «کنش‌ورزی ناشی از دخالتِ مداخله‌گرِ خلاف واقع»، بیان شد، آن چیزی که «تصمیم دیوید برای رأی دادن به نامزد A از جانب خود» را از «تصمیم دیوید برای رأی دادن به نامزد A ناشی از دخالتِ مداخله‌گرِ خلاف واقع» جدا می‌کند، این است که اولی معلولِ فعالیتِ مداخله‌گرِ خلاف واقع نیست و دومی معلولِ فعالیتِ مداخله‌گرِ خلاف واقع است (Stump, 1999, p. 313). بنابراین، اگر مداخله‌گرِ خلاف واقع کنش «تصمیم دیوید برای رأی دادن به نامزد A از جانب خود» را ایجاد کند، باید این کنش را چنین توصیف^۲ کرد: «تصمیم دیوید برای رأی دادن به نامزد A که معلولِ مداخله‌گرِ خلاف واقع نیست و معلولِ مداخله‌گرِ خلاف واقع است». واضح است که «تصمیم دیوید برای رأی دادن به نامزد A که معلولِ مداخله‌گرِ خلاف واقع نیست و معلولِ مداخله‌گرِ خلاف واقع است» خودشکن است و ناممکن است که ایجاد شود. بنابراین، از آنجا که «معلولِ مداخله‌گرِ خلاف واقع نبودن» ویژگی ذاتی^۳ «تصمیم دیوید برای رأی دادن به نامزد A از جانب خود» است، کنشگرِ خلاف واقع نمی‌تواند «تصمیم دیوید برای رأی دادن به نامزد A از جانب خود» را ایجاد کند.

۴-۲. پاسخ استامپ به اشکال عدم انسجام

استامپ خود به این اشکال واقف بوده و سعی کرده است به آن پاسخ دهد. وی عدم انسجام را می‌پذیرد، اما آن را نه مربوط به انجام کنش مذکور، بلکه مربوط به توصیف ما از این کنش می‌داند؛ توصیفی که باید آن را تغییر داد. استامپ معتقد است که اگر مداخله‌گرِ خلاف واقع کنش «تصمیم دیوید برای رأی دادن به نامزد A از جانب خود» را ایجاد کند، دیگر نباید این کنش را تحت «تصمیم دیوید برای رأی دادن به نامزد A از جانب خود» توصیف کرد (Stump, 1999, pp. 319). می‌توان دلیل استامپ بر امکان ایجاد این تصمیم توسط مداخله‌گرِ خلاف واقع را اینطور بیان کرد:

(۱) به ازای هر رویداد ذهنی مانند (الف) و هر رویداد عصبی (شلیک‌های سلسله‌ای عصبی) مانند (ب)، (الف) رخ می‌دهد، اگر و تنها اگر (ب) رخ دهد (مجموع دو پیش‌فرض استامپ درباره نحوه پیوند ذهن و مغز).

(۲) «تصمیم دیوید برای رأی دادن به نامزد A از جانب خود» یک رویداد ذهنی است (پیش‌فرض حامیان راهبرد روزنه‌آزادی).

(۳) رویداد عصبی ای در مغز دیوید وجود دارد که با «تصمیم دیوید برای رأی دادن به نامزد A از جانب خود» هم‌آیند است («شلیک‌های سلسله‌ای عصبی $R \rightarrow S \rightarrow T$ ») و رخ دادن این رویداد عصبی شرط لازم و کافی برای رخ دادن «تصمیم دیوید برای رأی دادن به نامزد A ناشی از انتخاب خود» است (۱ و ۲).

(۴) هیچ دلیلی وجود ندارد که شلیک‌های سلسله‌ای عصبی نتواند توسط یک مداخله‌گرِ خلاف واقع ایجاد شود.

-
1. impossible
  2. description
  3. essential property

نتیجه) هیچ دلیلی وجود ندارد که «شلیک‌های سلسله عصبی $R \rightarrow S \rightarrow T$ » و در نتیجه «تصمیم دیوید برای رأی دادن به نامزد A از جانب خود» نتواند توسط مداخله‌گر خلاف واقع ایجاد شود (۳ و ۴) (Stump, 1999, pp. 318-319).

در این راستا، استامپ بر این باور است که کنشگر خلاف واقع می‌تواند با «شلیک سلسله عصبی $R \rightarrow S \rightarrow T$ » کنش «تصمیم دیوید به رأی دادن به نامزد A از جانب خود» را در جهان خلاف واقع ایجاد کند. تنها نکته‌ای که وجود دارد این است که باید قید «از جانب خود» را از توصیف این کنش حذف کرد. در این صورت، از آنجا که هم در جهان واقع و در جهان خلاف واقع رویداد عصبی واحدی (شلیک‌های سلسله عصبی $R \rightarrow S \rightarrow T$) رخ داده است، بنابراین در هر دو جهان کنش ذهنی واحدی هم رخ داده است؛ با این لحاظ که توصیف ما از این کنش در جهان واقع با توصیف ما از این کنش در جهان خلاف واقع متفاوت است.

استامپ برای تقویت مدعایش، دست به یک تمثیل می‌زند: میدان آزادی در شش کیلومتری برج میلاد واقع شده است. بنابراین می‌توان میدان آزادی را چنین توصیف کرد: «میدانی که در فاصله شش کیلومتری از برج میلاد قرار دارد». حال این توصیف را از میدان آزادی در نظر بگیریم: «میدانی که در فاصله شش کیلومتری از برج میلاد قرار دارد و میدانی که در فاصله شش کیلومتری از برج میلاد قرار ندارد». چنین توصیفی یک توصیف نامسنجم است. فرض کنید شخصی با خود بگوید که اگر توصیف «میدانی که در فاصله شش کیلومتری از برج میلاد قرار دارد» توصیف صادقی از میدان آزادی باشد، آنگاه دیگر ناممکن است که برج میلاد نابود شود. استدلال این شخص با توجه به قرار داشتن میدان آزادی در فاصله شش کیلومتری از برج میلاد، به نفع ناممکن بودن نابود شدن برج میلاد از این قرار است: اگر برج میلاد نابود شود، آنگاه می‌توان میدان آزادی را چنین توصیف کرد: «میدانی که در فاصله شش کیلومتری از برج میلاد قرار ندارد»؛ اما در این صورت، توصیف میدان آزادی چنین خواهد بود: «میدانی که در فاصله شش کیلومتری از برج میلاد قرار دارد و میدانی که در فاصله شش کیلومتری از برج میلاد قرار ندارد»؛ توصیفی که به وضوح نامسنجم است. در نتیجه، از آنجا که نابود شدن برج میلاد مستلزم ارائه توصیفی نامسنجم از میدان آزادی است، ناممکن است که برج میلاد (مادامی که میدان آزادی وجود دارد) نابود شود. از نظر استامپ چنین استدلالی مهمل است. کاملاً ممکن است که میدان آزادی سر جایش باشد و برج میلاد نابود شود. نابود شدن برج میلاد نه مستلزم این است که توصیف کنونی ما از میدان آزادی توصیفی نامسنجم باشد، نه مستلزم این است که میدان آزادی قبل از نابود شدن برج میلاد با میدان آزادی بعد از نابود شدن برج میلاد ناین همان باشد و نه مستلزم این است که توصیف ما از میدان آزادی پیش از نابود شدن برج میلاد توصیف کاذبی باشد. نابود شدن برج میلاد تنها مستلزم این است که توصیف ما از میدان آزادی پیش از نابود شدن برج میلاد با توصیف ما از میدان آزادی پس از نابود شدن برج میلاد توصیف واحدی نباشد (Stump, 1999, pp. 318-319).

در فرآیند روزنه‌گریز (۱) نیز ماجرا به همین منوال است. کنش دیوید در جهان واقع، با کنش دیوید در جهان خلاف واقع به لحاظ عددی این همان است. تنها تفاوتی که وجود دارد این است که ما باید این کنش واحد را در هر جهان به یک نحو توصیف کنیم. همچنان که میدان آزادی قبل از نابود شدن برج میلاد، با میدان آزادی بعد از نابود شدن برج میلاد به لحاظ عددی این همان است و ناین همانی در توصیف، منجر به ناین همانی در ناحیه مصداق نمی‌شود.

۴-۳. نقد پاسخ استامپ به اشکال عدم انسجام

به نظر می‌رسد که پاسخ استامپ به نقد عدم انسجام و تمثیل وی در این راستا نادرست است و ریشه در عدم تفکیک میان ویژگی‌های ذاتی^۱ و عرضی^۲ شیء دارد. دو ویژگی متضاد «در فاصله شش کیلومتری واقع شدن از برج میلاد» و «در فاصله شش کیلومتری واقع نشدن از برج میلاد»، هیچ‌کدام از ویژگی‌های ذاتی میدان آزادی به شمار نمی‌روند و در نتیجه، می‌توان هرکدام را با توجه به شرایط مکانی، در توصیف میدان آزادی به‌کار برد؛ اما در مورد کنش دیوید ماجرا فرق می‌کند. ویژگی «از جانب خود بودن» از ویژگی‌های ذاتی کنش دیوید در جهان واقع است و در نتیجه، هیچ جهان ممکن وجود ندارد که این کنش دیوید در آن رخ دهد و آن کنش از جانب خود دیوید (ناشی از عقل و اراده خودش و نه ناشی از دخالت مداخله‌گر خلاف واقع) نباشد. بنابراین، اگر این کنش بخواهد در جهان خلاف واقع رخ دهد، باید از جانب خود دیوید باشد و این یعنی که نمی‌توان قید «از جانب خود» را در توصیف این کنش حذف کرد. به دیگر سخن، ناین‌همانی در توصیفات تنها زمانی منجر به ناین‌همانی در مصادیق نمی‌شود که ویژگی‌های ذاتی شیء در توصیفات ناین‌همان، با یکدیگر این‌همان باشند. اگر ناین‌همانی توصیفات ناشی از ناین‌همانی ویژگی‌های ذاتی شیء باشند، این ناین‌همانی به حوزه مصادیق نیز سرایت خواهد کرد. از اینجا می‌توان به نادرستی مقدمه چهارم از استدلال استامپ به نفع امکان ایجاد تصمیم دیوید توسط مداخله‌گر خلاف واقع پی‌برد: اگر ایجاد شلیک‌های یک سلسله عصبی توسط مداخله‌گر خلاف واقع منجر به تناقض شود، آنگاه ایجاد این شلیک‌ها توسط مداخله‌گر خلاف واقع ناممکن است. در مثال محل بحث، ایجاد «شلیک‌های سلسله عصبی $R \rightarrow S \rightarrow T$ » توسط مداخله‌گر خلاف واقع مستلزم ناممکن بودن جهان خلاف واقع می‌شود، زیرا در این جهان:

الف) کنش دیوید از جانب خود دیوید است (زیرا «از جانب خود دیوید بودن» ویژگی ذاتی «تصمیم دیوید برای رأی دادن به نامزد A در جهان واقع» است و ویژگی‌های ذاتی شیء در تمام جهان‌های ممکن یکسان است).

ب) کنش دیوید از جانب خود دیوید نیست (زیرا بنا بر اظهار نظر خود استامپ، نباید قید «از جانب خود دیوید بودن» را در توصیف کنش دیوید در جهان خلاف واقع آورد).

واضح است که الف و ب دو گزاره نقیض هستند و این یعنی جهان خلاف واقع در فرآیند روزنه‌گریز (۱) یک جهان ناممکن است و در نتیجه، این سناریو فاقد انسجام درونی است.

۴-۴. فرآیند روزنه‌گریز (۲)

با همه این تفاسیر، شاید بتوان سناریوی طراحی کرد که در آن کنش دیوید در هر دو جهان واقع و خلاف واقع یکسان باشد و

1. essential properties

2. accidental properties

درعین حال از اشکال عدم انسجام نیز مصون بماند. بدین منظور، به سناریوی پیشنهادی ذیل توجه کنید:^۱

جراح شرور خواهان این است که دیوید در زمان 16:47 تصمیم بگیرد که به نامزد A رأی دهد و بدین منظور تراشه را در مغز دیوید می‌کارد. «تصمیم دیوید برای رأی دادن به نامزد A» با «شلیک‌های سلسله عصبی $R \rightarrow S \rightarrow T$ » و «تصمیم دیوید برای رأی دادن به نامزد B» با «شلیک‌های سلسله عصبی $X \rightarrow Y \rightarrow Z$ » هم‌آیند است. همچنین فرض کنید که «انگیزه‌های مؤید رأی به نامزد A نزد دیوید و انگیزه‌های مؤید عدم رأی به نامزد B نزد دیوید» با «مسیر عصبی (a, b, c)» و «انگیزه‌های مؤید رأی به نامزد B نزد دیوید و انگیزه‌های مؤید عدم رأی به نامزد A نزد دیوید» با «مسیر عصبی (t, u, v)» هم‌آیند است. این هم‌آیندی به نحوی است که انسداد مسیر عصبی شرط لازم و کافی برای از دسترس خارج شدن انگیزه‌های مذکور است. در این صورت، انسداد «مسیر عصبی (a, b, c)» شرط لازم و کافی برای از دسترس خارج شدن «انگیزه‌های مؤید رأی به نامزد A نزد دیوید و انگیزه‌های مؤید عدم رأی به نامزد B نزد دیوید» برای دیوید و انسداد «مسیر عصبی (t, u, v)» شرط لازم و کافی برای از دسترس خارج شدن «انگیزه‌های مؤید رأی به نامزد B نزد دیوید و انگیزه‌های مؤید عدم رأی به نامزد A نزد دیوید» است. با در نظر گرفتن این توضیحات، جراح تراشه را اینطور تنظیم کرده است: اگر در ثانیه اول رأی‌گیری (16:47:01) عصب R پدیدار شد، معلوم می‌شود که دیوید تصمیم خواهد گرفت که به نامزد A رأی دهد و در نتیجه، تراشه خاموش باقی می‌ماند؛ اما اگر در همان ثانیه اول رأی‌گیری (16:47:01) عصب R پدیدار نشد (حال یا عصب X پدیدار شده است یا هنوز نه R پدیدار شده است و نه X)، آنگاه تراشه «مسیر عصبی t, u, v» را مسدود و در نتیجه با از دسترس خارج کردن «انگیزه‌های مؤید رأی به نامزد B نزد دیوید و انگیزه‌های مؤید عدم رأی به نامزد A نزد دیوید» برای دیوید، باعث می‌شود که دیوید تصمیم بگیرد که به نامزد A رأی دهد. با این حال، روز رأی‌دهی فرا می‌رسد و با پدیدار شدن عصب R مشخص می‌شود که دیوید تصمیم خواهد گرفت که به نامزد A رأی دهد و تراشه نیز خاموش باقی می‌ماند.

در اینجا توجه به دو نکته ضروری است. یکی اینکه تراشه هیچ نقشی در تولید انگیزه‌های دیوید برای رأی یا عدم رأی به هر کدام از نامزدها نداشته است. این انگیزه‌ها از قبل در ذهن دیوید شکل گرفته‌اند. به عبارت دیگر، انگیزه‌هایی که در جهان واقع سبب می‌شوند که دیوید تصمیم بگیرد که به نامزد A رأی دهد، معلول مداخله تراشه نیستند. دوم اینکه این سناریوی فرانکفورتی، که آن را فرنامه روزنه‌گریز (۲) می‌نامیم، پیش‌فرض خاص و البته معقولی را در باب اجتناب از یک کنش اتخاذ می‌کند: کنشگر الف از کنش X اجتناب می‌کند، تنها اگر کنشگر الف حداقل یک انگیزه برای اجتناب از X داشته باشد یا اینکه حداقل برخی از انگیزه‌های انجام X را از دست بدهد.^۲ به دیگر سخن، اگر کنشگر الف هیچ انگیزه‌ای برای اجتناب از کنش X نداشته باشد و نیز انگیزه‌های بسیاری برای انجام کنش X داشته باشد، آنگاه اجتناب از کنش X برای کنشگر الف ناممکن است. با در نظر داشتن این دو نکته می‌توان تحلیل روشنی از فرنامه روزنه‌گریز (۲) به دست داد.

طبق این سناریو، با از دسترس خارج شدن «انگیزه‌های مؤید رأی به نامزد B نزد دیوید و انگیزه‌های مؤید عدم رأی به نامزد A

۱. جاستین کیپس در (Capes, 2023a, pp. 67–73) از این مثال فرانکفورتی به منظور دیگری (نشان دادن امکان «کنش اجتناب‌ناپذیر») استفاده می‌کند.

۲. به نحو یای مانعة الخلو

نزد دیوید» برای دیوید و با حضور «انگیزه‌های مؤید رأی به نامزد A نزد دیوید و انگیزه‌های مؤید عدم رأی به نامزد B نزد دیوید» و نیز با توجه به اینکه فعال شدن مداخله‌گر در جهان خلاف واقع باعث می‌شود تا امکان کسب «انگیزه‌های مؤید رأی به نامزد B نزد دیوید و انگیزه‌های مؤید عدم رأی به نامزد A نزد دیوید» و نیز امکان از دست دادن «انگیزه‌های مؤید رأی دادن به نامزد A نزد دیوید و انگیزه‌های مؤید عدم رأی به نامزد B نزد دیوید» برای دیوید فراهم نباشد، کنش «تصمیم برای رأی دادن به نامزد A» برای دیوید اجتناب‌ناپذیر می‌شود. بنابراین، دیوید هم در جهان واقع و در جهان خلاف واقع تصمیم خواهد گرفت که به نامزد A رأی دهد و در قبال این رأی در جهان واقع به لحاظ اخلاقی مسئول است.

اهمیت فرآیند روزنه‌گریز (۲) در این است که در نگاه نخست^۱ در برابر راهبرد روزنه آزادی مقاوم است. پاسخ راهبرد روزنه آزادی به فرآیند روزنه‌گریز (۱) این بود که دیوید در قبال «تصمیم برای رأی به نامزد A بما هوهو» به لحاظ اخلاقی مسئول نیست، بلکه در قبال «رأی به نامزد A از جانب خود» به لحاظ اخلاقی مسئول است؛ تصمیمی که می‌توانست از آن اجتناب کند، زیرا تصمیم دیوید برای رأی دادن به نامزد A در جهان خلاف واقع ناشی از دخالت مداخله‌گر خلاف واقع است؛ اما به نظر می‌رسد که راه برای چنین پاسخی از سوی حامیان راهبرد روزنه آزادی به فرآیند روزنه‌گریز (۲) بسته است. طبق این سناریو، مداخله‌گر خلاف واقع نه تنها در جهان واقع، بلکه در جهان خلاف واقع هم در صدور کنش دیوید نقش علی ایفا نمی‌کند. به عبارت دیگر، در اینجا نمی‌توان از تمایز میان «کنش ورزی از جانب خود» و «کنش ورزی ناشی از دخالت مداخله‌گر خلاف واقع» بهره گرفت، چرا که هم در جهان واقع و هم در جهان خلاف واقع تنها با «کنش ورزی از جانب خود» مواجه هستیم. در هر دو جهان واقع و خلاف واقع، این «انگیزه‌های مؤید رأی به نامزد A نزد دیوید و انگیزه‌های مؤید عدم رأی به نامزد B نزد دیوید» بوده‌اند که در صدور «تصمیم دیوید برای رأی دادن به نامزد A» نقش ایفا کرده‌اند^۲ و در نتیجه، «تصمیم دیوید برای رأی دادن به نامزد A» نه در جهان واقع و نه در جهان خلاف واقع ناشی از دخالت مداخله‌گر خلاف واقع نیست، بلکه ناشی از دلایل و انگیزه‌های خود دیوید است. مداخله‌گر خلاف واقع هیچ نقش علی‌ای در صدور کنش در جهان خلاف واقع ایفا نمی‌کند. تنها کاری که مداخله‌گر انجام می‌دهد این است که گزینه‌های بدیل کنش ورزی را به روی کنشگر می‌بندد. در نتیجه، حامی مثال نقض فرانکفورتی روزنه‌گریز (۲) می‌تواند ادعا کند که دیوید در دو جهان واقع و خلاف واقع کنش واحدی را انجام می‌دهد، یعنی «تصمیم برای رأی دادن به نامزد A از جانب خود» و با این حال، در قبال این کنش در جهان واقع به لحاظ اخلاقی مسئول است و این یعنی اصل امکان‌های بدیل کاذب است.

1. prima facie

۲. در باب اینکه علت صدور کنش‌های کنشگر چیست اختلاف نظر وجود دارد. برخی معتقدند که رویدادهای مرتبط با کنشگر، یعنی همان دلایل و انگیزه‌های وی مانند باورها، امیال و عواطف، هستند که علت صدور کنش واقع می‌شوند و به اصطلاح، علت کنشگر به علت رویدادهای مرتبط با کنشگر فروکاسته می‌شود (Agency reductionism). برخی دیگر معتقدند که دلایل و انگیزه‌ها، بما هوهو، نقش علی در تولید کنش ایفا نمی‌کنند (اگرچه ممکن است نقش‌های دیگری مانند نقش موجه‌سازی یا تبیین‌گری ایفا کنند)، بلکه این خود کنشگر است که در مقام یک جوهر متافیزیکی یکپارچه علت کنش واقع می‌شود. طبق این نظریه، کنشگر با نگاه به دلایل و انگیزه‌ها اقدام به کنش ورزی می‌کند. عده‌ای نیز معتقدند که هم دلایل و انگیزه‌های کنشگر، در مقام رویداد، و هم خود کنشگر، در مقام جوهر، علت کنش واقع می‌شوند. فرآیند روزنه‌گریز ۲ با هر سه دیدگاه مذکور سازگار است. برای اطلاع بیشتر، رجوع کنید به Kane, 2024, pp. 5-8.

۴-۵. در جستجوی روزنه

به‌رغم مزیت‌های سناریوی گریزناپذیر (۲) نسبت به سناریوهای قبلی، به نظر می‌رسد که باز هم شاهد روزنه‌ای در این مثال فرانکفورتی هستیم. طبق این سناریو، در مغز دیوید در جهان واقع در زمان 16:47:01 عصب R پدیدار می‌شود و در جهان خلاف واقع عصب R پدیدار نمی‌شود. پرسش اینجاست که آیا وضعیت ذهنی دیوید در لحظه پدیدار شدن عصب R با وضعیت ذهنی دیوید در لحظه عدم پدیدار شدن عصب R این همان است؟^۱ از آنجا که استامپ به ارتباط یک به چند میان رویدادهای ذهنی و رویدادهای عصبی باور دارد (رویداد ذهنی تنها زمانی رخ می‌دهد که سلسله عصبی هم‌آیند به‌طور تمام شلیک شده باشد و اگر شلیک ناقص باشد، ما نه رویداد ذهنی ناقص، بلکه هیچ رویداد ذهنی ای نخواهیم داشت)، احتمالاً معتقد به این همانی حالت ذهنی دیوید در جهان واقع و خلاف واقع در زمان 16:47:01 باشد. با این حال، به نظر می‌رسد که این سخن، مخصوصاً با توجه به پیوند قوی‌ای که استامپ در این زندگی زمینی میان ذهن و مغز قائل است، نادرست است. چگونه ممکن است که «شلیک‌های سلسله عصبی $R \rightarrow S \rightarrow T$ » شرط کافی «تصمیم دیوید برای رأی دادن به نامزد A» باشد و با این وجود، «پدیدار شدن عصب R» شرط کافی برای هیچ وقوع هیچ رویداد ذهنی در دیوید نباشد؟ به دیگر سخن، دو تبیین از «پدیدار شدن عصب R» می‌توان ارائه داد: (۱) وضعیت ذهنی دیوید نسبت به پدیدار شدن و نشدن عصب R خنثی است و پدیدار شدن عصب R شرط کافی برای وقوع هیچ رویداد ذهنی‌ای در دیوید نیست. (۲) وضعیت ذهنی دیوید نسبت به پدیدار شدن و نشدن شلیک R خنثی نیست و پدیدار شدن این عصب، شرط کافی برای وقوع رویدادی ذهنی در دیوید است؛ رویدادهایی مثل «تلاش برای اتخاذ تصمیم برای رأی دادن به A». بر اساس پیش‌فرض استامپ در باب پیوند قوی میان ذهن و مغز، مشخص است که تبیین دوم بهتر از تبیین اول است. بنابراین حامی راهبرد روزنه آزادی به روزنه مد نظرش در سناریوی روزنه‌گریز (۲) دست می‌یابد. آنچه که دیوید اولاً و بالذات^۲ در قبال آن به لحاظ اخلاقی مسئول است، رویداد ذهنی هم‌آیند با پدیدار شدن عصب R است، برای مثال، تلاش در جهت تصمیم‌گیری برای رأی دادن به A. با این حال، این رویداد ذهنی برای دیوید اجتناب‌ناپذیر نبوده است، زیرا در جهان خلاف واقع این رویداد به وقوع نمی‌پیوندد؛ برای مثال، در جهان خلاف واقع، حدّ اقل در همان ثانیه اول رأی‌گیری، دیوید تلاشی در جهت

۱. واضح است که مُراد از این پرسش، این‌همانی یا ناین‌همانی وضعیت ذهنی دیوید از جهت پدیدار شدن یا نشدن عصب R است. وگرنه ممکن است که در همان لحظه، تفاوت‌های دیگری میان حالت ذهنی دیوید در جهان واقع و خلاف واقع وجود داشته باشد. برای مثال، ممکن است دیوید در 16:47:01 در جهان واقع در حال خندیدن باشد و در جهان واقع در حال خندیدن نباشد و این موجب تفاوت در وضعیت ذهنی دیوید می‌شود. این نوع تفاوت‌ها به موضوع ما نامربوط است.

۲. قید «اولاً و بالذات» حاکی از این مطلب است که اصل امکان‌های بدیل درباره چیزی است که مسئولیت اخلاقی کنشگر در قبال آن مشتق از مسئولیت اخلاقی کنشگر در قبال چیز دیگری نباشد. برای مثال، فرض کنید که شخصی در اثر مصرف مواد مخدر کنترلی بر اعمالش نداشته باشد و در این حین، فردی را به قتل برساند. ممکن است این شخص، با توجه به وضعیت ذهنی‌ای که در آن قرار گرفته است، نتواند از قتل اجتناب کند. در این مثال، اگر چه شخص به لحاظ اخلاقی در قبال کنشش مسئول است و این کنش نیز برایش اجتناب‌ناپذیر است، این مورد مثال نقضی برای اصل امکان‌های بدیل به شمار نمی‌آید؛ زیرا مسئولیت کنشگر در قبال قتل از مسئولیت کنشگر در قبال مصرف مواد مخدر نشئت می‌گیرد. کنشگر اولاً و بالذات در قبال مصرف مواد مخدر مسئول است (مسئولیت پایه) و ثانیاً و بالعرض در قبال قتال (مسئولیت اشتقاقی) و اصل امکان‌های بدیل در باب مسئولیت پایه کنشگر است. بر این اساس، اشکالی ندارد که در سناریوی روزنه‌گریز ۲، دیوید را در قبال «تصمیم برای رأی دادن به نامزد A از جانب خود» به لحاظ اخلاقی مسئول بدانیم، زیرا مسئولیت وی در قبال این تصمیم ناشی از مسئولیت وی در قبال وقوع «رویداد ذهنی هم‌آیند با پدیدار شدن عصب R» است.

تصمیم برای رأی دادن به نامزد A نکرده است.

اما شاید مدافع سناریوی روزنه‌گریز (۲) بخواهد بر ارتباط یک به چند میان ذهن و مغز پافشاری کند و از این مدعا که وضعیت ذهنی دیوید نسبت به پدیدار شدن و نشدن عصب R خنثی است، دفاع کند؛ حتی در این صورت، حامی راهبرد روزنه آزادی همچنان حرفی برای گفتن دارد. وی می‌تواند بگوید که اگر چه کنش دیوید در هر دو جهان واقع و خلاف واقع این‌همان است، اما دیوید در جهان واقع در قبال این کنش (تصمیم برای رأی دادن به نامزد A از جانب خود) به لحاظ اخلاقی مسئول نیست؛ بلکه در قبال این مسئول است که در جهان واقع این کنش را سریع‌تر انجام داده است؛ به تعبیر دیگر، دیوید اولاً و بالذات در قبال ویژگی «سریع انجام دادن» کنش «تصمیم برای رأی دادن به نامزد A از جانب خود» به لحاظ اخلاقی مسئول است و نه در قبال «تصمیم برای رأی دادن به نامزد A از جانب خود». این در کنترل دیوید است که کنش مذکور را سریع انجام دهد یا ندهد. در حقیقت، «سریع تصمیم گرفتن برای رأی دادن به نامزد A» برای دیوید اجتناب‌پذیر است؛ چرا که در جهان خلاف واقع با یک ثانیه تأخیر این تصمیم اتخاذ می‌شود (با مداخله تراشه).^۱

بروز روزنه‌ها در مثال‌هایی که نظاره کردیم، اتفاقی نیست. این روزنه‌خیزی ناشی از سرشت مثال‌های نقض فرانکفورتی است. وجود دو جهان واقع و خلاف واقع، ویژگی ذاتی سناریوهای فرانکفورتی است. در تمام این سناریوها، لحظه‌ای وجود دارد که جهان واقع از جهان خلاف واقع جدا می‌شود. اگر دقیق‌تر سخن بگوییم، لحظه‌ای وجود دارد که به یکی از این دو جهان، فعلیت بخشیده می‌شود.^۲ نکته اینجاست که آنچه به هر کدام از این دو جهان فعلیت می‌بخشد، چیزی است که کنشگر در قبال آن به لحاظ اخلاقی مسئول است و می‌تواند از آن اجتناب کند. در اولین سناریویی که بررسی کردیم، آنچه که به جهان واقع فعلیت بخشید، «تصمیم دیوید برای رأی دادن به نامزد A از جانب خود» بود که می‌توانست از آن اجتناب کند و جهان خلاف واقع را فعلیت ببخشد (که در آن صورت جای جهان واقع و خلاف واقع عوض می‌شد). همچنین در فرآیند روزنه‌گریز (۲) آنچه که به جهان واقع فعلیت بخشید، یا «بروز رویداد ذهنی هم‌آیند با پدیدار شدن عصب R از سوی دیوید» است که دیوید می‌توانست از آن اجتناب کند و جهان خلاف واقع را فعلیت ببخشد، یا اتصاف کنش دیوید به ویژگی «سریع اتخاذ شدن» است که دیوید می‌توانست کاری

۱. توجه داشته باشید که اگر چنین پاسخی به سناریوی روزنه‌گریز ۲ داده شود، باید گفت که تلقی استامپ از اصل امکان‌های بدیل (یعنی اصل امکان‌های بدیل) به اندازه کافی جامعیت ندارد. در واقع، اینطور نیست که اصل امکان‌های بدیل صرفاً در باب کنش‌ها مطرح باشد (آنطور که استامپ گمان می‌کند)، بلکه می‌توان اصل را در باب ویژگی‌های کنش‌ها نیز جاری دانست:

اصل امکان‌های بدیل در باب کنش‌ها: کنشگر الف در قبال کنش x در زمان t به لحاظ اخلاقی مسئول است، تنها اگر کنشگر الف می‌توانست در زمان t کنشی را انجام دهد که به لحاظ عددی متمایز از x (نااین‌همان با x) باشد؛ خواه این کنش یک فعل باشد یا ترک فعل (اصل امکان‌های بدیل).
اصل امکان‌های بدیل در باب ویژگی‌های کنش‌ها: کنشگر الف در قبال ویژگی p کنش x به لحاظ اخلاقی مسئول است، تنها اگر کنشگر الف بتواند کاری کند که کنش x ویژگی p را از دست بدهد.

با این توضیحات، پاسخ دومی که به سناریوی روزنه‌گریز ۲ داده شد مدعی است که اگرچه ممکن است این سناریو مثال نقضی برای «اصل امکان‌های بدیل در باب کنش‌ها» (اصل امکان‌های بدیل) به شمار رود، توانایی نقض «اصل امکان‌های بدیل در باب ویژگی‌های کنش» را ندارد.

۲. جهان فعلیت بخشیده شده همان جهان واقع و جهانی که فعلیت پیدا نکرده است، جهان خلاف واقع است.

کند که کنشش چنین ویژگی‌ای را نداشته باشد. بنابراین از آنجا که در هر سناریوی فرانکفورتی، هر دو گزینه (به فعلیت رساندن این جهان و به فعلیت رساندن آن جهان) به روی کنشگر گشوده است؛ بنابراین، سناریوهای فرانکفورتی بنابر سرشتشان روزنه‌ای از آزادی را برای کنشگر باقی می‌گذارند و بدین دلیل تهدیدی علیه اصل امکان‌های بدیل به شمار نمی‌روند.

نتیجه‌گیری

طبق اصل امکان‌های بدیل، مسؤلیت اخلاقی کنشگر در قبال یک کنش منوط به توانایی کنشگر بر اجتناب از آن کنش است. هدف از طراحی مثال‌های نقض فرانکفورتی، به چالش کشیدن این اصل است. حامیان مثال‌های فرانکفورتی مدعی هستند که می‌توان سناریوهایی طراحی کرد که در آنها به‌رغم اینکه کنشگر نمی‌تواند از کنش خاصی اجتناب کند، در قبال آن کنش به‌لحاظ اخلاقی مسئول است. راهبرد روزنه آزادی، به‌منظور دفاع از اصل امکان‌های بدیل، به‌دنبال یافتن امکان بدیلی در سناریوهای فرانکفورتی است. طبق این راهبرد، سخن حامیان مثال‌های فرانکفورتی در باب مسؤلیت اخلاقی داشتن کنشگر و اجتناب‌ناپذیری کنش برای او درست است، اما اشتباه آنها در این است که آنچه که کنشگر در قبال آن به‌لحاظ اخلاقی مسئول است، غیر از آن چیزی است که برای کنشگر اجتناب‌ناپذیر است. انور استامپ، از حامیان مثال‌های نقض فرانکفورتی، بر این باور است که می‌توان سناریوای طراحی کرد که در آن کنشگر دقیقاً در قبال کنشی به‌لحاظ اخلاقی مسئول است که برایش اجتناب‌ناپذیر شده است و در نتیجه، راه بر اعمال راهبرد روزنه آزادی بسته شود. در این پژوهش نشان داده شد که فرانامه استامپ فاقد انسجام است. همچنین تلاش شد تا فرانامه فرانکفورتی بهتری در جهت مقابله با راهبرد روزنه آزادی ارائه شود که از اشکال عدم انسجام نیز محفوظ بماند. با این حال، مشخص شد که روزنه‌ای از آزادی، حتی در این فرانامه اخیر نیز قابل نفوذ است. این روزنه‌خیزی در مثال‌های نقض فرانکفورتی، نه یک امر تصادفی، بلکه برخاسته از ویژگی ذاتی این مثال‌هاست. در هر مثال فرانکفورتی، این کنشگر است که تعیین می‌کند چه جهانی به فعلیت برسد و هر دو گزینه (به فعلیت رساندن این جهان و به فعلیت رساندن آن جهان) به روی کنشگر گشوده است. بنابراین، باید گفت که سرشت سناریوهای فرانکفورتی مانع از این است که آنها را ناقض اصل امکان‌های بدیل به شمار آوریم.

منابع

- بغدادی، سارا؛ اکرمی، سید امیر. (۱۴۰۰). «مسئله رنج، و تقرب به خدا: ارزیابی و نقد». جستارهای فلسفه دین، ۹(۲): ۱۲۱-۱۴۱. <http://dx.doi.org/10.22034/rs.2021.36459.1431>
- جراحی، ام هانی؛ کشفی، عبدالرسول. (۱۳۹۵). «تأثیر دعا بر جهان‌قانونمند از دیدگاه استاد مطهری و النور استامپ». پژوهشنامه فلسفه دین (نامه حکمت)، ۱۴(۱): ۴۷-۶۸. doi: 10.30497/prr.2016.1845
- دانش، جواد. (۱۴۰۰). «دفاع دوحدی و راه‌حل‌های فرانکفورتی مقابل آن». پژوهش‌های عقلی نوین، ۶(۱۱): ۱۳۱-۱۵۳. doi: 10.22081/nir.2021.60476.1282
- دانش، جواد؛ کوهی، توکل. (۱۴۰۰). «کورسوی آزادی در دفاع از اصل امکان‌های بدیل». پژوهشنامه فلسفه دین (نامه حکمت)، ۱۹(۲): ۱۶۱-۱۷۵. doi: 10.30497/prr.2022.241167.1688
- علوی، فخرالسادات. (۱۳۹۸). «آیا اختیار به معنای برخورداری از امکان‌های بدیل است؟ تحلیل و بررسی تلقی سلبی فیلسوفان از اختیار». متافیزیک، ۱۱(۲۸): ۱۳-۳۴. doi: 10.22108/mp.2019.112577.1122
- فخار نوغانی، وحیده؛ راستین طرقي، امیر. (۱۴۰۳). «بررسی تطبیقی دیدگاه النور استامپ و جاشوا هافمن در باب کارآمدی دعای استغاثه». پژوهش‌های فلسفی-کلامی، آماده انتشار. doi: 10.22091/jptr.2024.10566.3035
- Alvarez, Maria. (2009). "Actions, thought-experiments and the 'Principle of alternate possibilities'". *Australasian Journal of Philosophy*, 87(1): 61-81. <https://doi.org/10.1080/00048400802215505>
- Capes, Justin A., & Swenson, Philip. (2017). "Frankfurt cases: the fine-grained response revisited". *Philosophical Studies*, 174(4): 967-981. <https://doi.org/10.1007/s11098-016-0726-z>
- Capes, Justin A. (2023a). "Unavoidable actions". *Philosophical Explorations*, 27(1): 57-73. <https://doi.org/10.1080/13869795.2023.2232800>
- Capes, Justin A. (2023b). *Moral Responsibility and the Flicker of Freedom*. New York: Oxford University Press.
- Fischer, John Martin. (1994). *The Metaphysics of Free Will*. New York: Oxford University Press
- Fischer, John Martin. (2006). *My way: Essays on Moral Responsibility*. New York: Oxford University Press.
- Fischer, John Martin. (2013). "The Deterministic Horn of the Dilemma Defence: a Reply to Widerker and Goetz". *Analysis*, 73(3): 489-496. <https://doi.org/10.1093/analys/ant036>
- Fischer, John Martin. (2021). "The Frankfurt-style cases: extinguishing the flickers of freedom". *Inquiry*, 65(9): 1185-1209. <https://doi.org/10.1080/0020174X.2021.1904640>
- Frankfurt, Harry Gordon. (1969). "Alternate Possibilities and Moral Responsibility". *The Journal of Philosophy*, 66(23): 829-839. <https://doi.org/10.2307/2023833>
- Haji, Ishtiyaque. (2009). *Incompatibilism's Allure: Principal Arguments for Incompatibilism*. Toronto: Broadview Press.
- Hunt, David P. (2005). "Moral Responsibility and Buffered Alternatives". *Midwest Studies in Philosophy*, 29(1): 126-145. doi:10.1111/j.1475-4975.2005.00109.x
- Kane, Robert. (2024). *The Complex Tapestry of Free Will: A Philosophical Odyssey*. New York: Oxford University Press.

- McKenna, Michael and Derk Pereboom. (2016). *Free Will: A Contemporary Introduction*. New York: Routledge.
- McKenna, Michael and D. Justin Coates. "Compatibilism", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Summer 2024 Edition), Edward N. Zalta & Uri Nodelman (eds.).
<https://plato.stanford.edu/archives/sum2024/entries/compatibilism/>
- Mele, Alfred. (2022). *Free Will: An Opinionated Guide*. New York: Oxford University Press.
- Naylor, Margery Bedford. (1984). "Frankfurt on the Principle of Alternate Possibilities". *Philosophical Studies: An International Journal for Philosophy in the Analytic Tradition*, 46(2): 249–258. <https://doi.org/10.1007/BF00373108>
- Robinson, Michael. (2012). "Modified Frankfurt-type counterexamples and flickers of freedom". *Philosophical Studies: An International Journal for Philosophy in the Analytic Tradition*, 157(2): 177–194. <https://doi.org/10.1007/s11098-010-9631-z>
- Robinson, Michael. (2019). "Robust Flickers of Freedom". *Social Philosophy and Policy*, 36(1): 211–233. <https://doi.org/10.1017/S0265052519000244>
- Robinson, Michael. (2024). "Self-Inflicted Frankfurt-Style Cases and Flickers of Freedom". *The Journal of Ethics*, 28(3): 553–575. <https://doi.org/10.1007/s10892-023-09464-3>
- Speak, Daniel. (2002). "Fanning the Flickers of Freedom". *American Philosophical Quarterly*, 39(1): 91–105.
- Stump, Eleonore. (1999). "Alternative Possibilities and Moral Responsibility: The Flicker of Freedom". *The Journal of Ethics*, 3(4): 299–324. <https://doi.org/10.1023/A:1009871602552>
- Stump, Eleonore. (2001). "Augustine and free will". In Eleonore Stump & Norman Kretzmann (eds), *The Cambridge companion to Augustine*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Timpe, Kevin. (2006). "A Critique of Frankfurt-Libertarianism". *Philosophia*, 34: 189–202. <https://doi.org/10.1007/s11406-006-9012-1>
- van Inwagen, Peter. (1983). *An Essay on Free Will*. New York: Oxford University Press.
- van Inwagen, Peter. (1999). "Moral Responsibility, Determinism, and the Ability to Do Otherwise". *The Journal of Ethics*, 3(4): 341–350. <https://doi.org/10.1023/A:1009832417573>
- Vihvelin, Kadri, "Arguments for Incompatibilism," *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2022 Edition), Edward N. Zalta & Uri Nodelman (eds.).
<https://plato.stanford.edu/archives/fall2022/entries/incompatibilism-arguments/>